

**Eesti kuues perioodiline aruanne
rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise
konventsiooni täitmise kohta**

November 2004

I SISSEJUHATUS

1. Aruanne on esitatud vastavalt ÜRO rahvusvahelise konventsiooni rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta artiklile 9, mille kohaselt on konventsiooni osalisriigid kohustatud esitama ÜRO peasekretärile perioodilisi aruandeid konventsiooni elluviimiseks rakendatud abinõude ja saavutatud edu kohta. ÜRO rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta jõustus Eesti Vabariigi suhtes 20.novembril 1991. Eesti esitas oma konsolideeritud esimese, teise, kolmanda ja neljanda aruande veebruaris 1999 ja viienda perioodilise aruande mais 2002. Rassilise Diskrimineerimise Likvideerimise Komitee avaldas oma lõppmärkused Eesti esimese aruande kohta 19.aprillil 2000 ja viienda perioodilise aruande kohta 23.augustil 2002.

2. Käesolev aruanne kajastab seadusandlikke, administratiivseid ning muid abinõusid, mida on võetud kasutusele konventsioonis sätestatud õiguste elluviimiseks. Aruande koostamisel on tuginetud aruannete koostamise juhtnõrile. Samuti on arvesse võetud komitee poolt Eesti viienda perioodilise aruande arutamise käigus esitatud küsimusi ja ettepanekuid. Eriti suurt tähelepanu on pööratud komitee poolt lõppmärkustes tõstatatud murepunktidele.

3. Aruande koostamisse kaasati Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium, Kultuuriministeerium ning Rahvastikuminiistri büroo. Samuti palus Välisministeerium informatsiooni Õiguskantsleri kantseilt.

4. Oma lõppmärkustes viienda perioodilise aruande kohta tunnustas komitee asjaolu, et liikmesriik kutsus aruande ettevalmistamise jooksul valitsusväliseid organisatsioone esitama selle kohta märkuseid ja kommentaare. Eesti Valitsus on samuti seisukohal, et valitsusväliste organisatsioonide tegevus ühiskonnas on oluline, ning jätkas ka käesolevat aruannet kirjutades koostööd erinevate Eestis tegutsevate valitsusväliste organisatsioonidega. Komitee küsimused koos eestikeelse tõlkega edastati kommenteerimiseks ning ettepanekute tegemiseks kolmele erinevale asjaomasele valitsusvälisele organisatsioonile: Inimõiguste Teabekeskus, Inimõiguste Instituut, Jaan Tõnissoni Instituut. Positiivne tagasiside saadi Inimõiguste Teabekeskuselt ning Inimõiguste Instituudilt. Valitsusväliste organisatsioonide esitatud informatsioon ning nende tõstatatud probleemid on aruandes kajastamist leidnud.

5. Oma lõppmärkustes eelmise aruande kohta avaldas komitee soovi, et liikmesriigi aruanded oleksid avalikkusele kättesaadavad alates nende esitamisest. Siinkohal on oluline märkida, et rahvusvahelistele organisatsioonidele esitatud Eesti aruanded avaldatakse Välisministeeriumi veebilehel (<http://www.vm.ee>) ning on kõigile kättesaadavad alates nende esitamisest vastavatele organisatsioonidele.

6. Samuti pidas komitee oluliseks, et komitee lõppmärkused oleksid avaldatud nii eesti kui rahvusvahemuste keeles. Kuna esimene aruanne oli koostatud põhiliselt inglise keeles, siis on ta avalikkusele kättesaadav Välisministeeriumi veebilehel ingliskeelsena. Viies perioodiline aruanne on koostatud eesti keeles ja tõlgitud inglise keelde ning see avaldatakse nii eesti kui inglise keeles. Samuti on Välisministeeriumi veebileheküljel avaldatud Rassilise

Diskrimineerimise Likvideerimise Komitee kokkuvõtvad soovitused mõlema aruande kohta nii eesti kui ka inglise keeles.

7. Eesmärgiga jätkata avalikkuse teavitamist konventsiooniga kaasnevatest õigustest ja kohustustest, avaldatakse ka edaspidi riigi koostatud aruanded ja kokkuvõtvad soovitused Välisministeeriumi veebilehel nii eesti kui inglise keeles. Samas tuleb tõdeda, et riigil ei ole võimalusi aruannete ja komitee soovituste tõlkimiseks rahvusvähemuste keelde. Iseenesest ei saa välistada tulevikus komitee lõppmärkuste tõlkimist rahvusvähemuste keelde, milleks Eesti olusid arvestades oleks ilmselt vene keel. Teiste vähemusrahvuste osakaal Eestis on sedavõrd väike ja liiatigi on paljude vähemusrahvustesse kuuluvate isikute emakeeleks sageli vene keel. Kuna vene keele näol on tegemist ÜRO ametliku keelega, siis komitee lõppmärkuste tõlkimine ÜRO ametlikesse keeltesse on küsimus, mida tuleks ilmselt lahendada koostöös komiteega, et võimalikult efektiivselt kasutada olemasolevaid vahendeid ning välistada erinevate tõlgete olemasolu.

8. Aruande ning selles käsitletud teemade arusaadavuse huvides on informatsioon esitatud artiklite kaupa, samuti on vastused komitee küsimustele esitatud vastavat teemat käsitleva artikli juures.

II INFORMATSIOON ARTIKLITE 2 KUNI 7 KOHTA

Artikkel 2

9. Eesti pöörab endiselt olulist tähelepanu inimõiguste ja põhivabaduste kaitsmisele nii seadusandlike kui ka muude meetmetega. Eesti on alati hukka mõistnud rassilise diskrimineerimise ning püüdnud ellu viia rassilise diskrimineerimise likvideerimise poliitikat. Peamised õigusaktid, millega reguleeritakse võitlust rassismi ja diskrimineerimisega, on nimetatud Eesti eelmises, viiendas aruandes artikli 2 all. Järgnevalt on nimetatud mõningad uued seadusesäted, mis on vastu võetud peale eelmise aruande esitamist.

10. Rassilise diskrimineerimise keelu põhialused antakse põhiseaduses. Täpsemalt reguleeritakse diskrimineerimise küsimusi karistusseadustiku, soolise võrdõiguslikkuse seadustiku ning muude õigusaktidega. Tuleb arvestada asjaoluga, et taasiseseisvumise aja jooksul on Eestis suhteliselt lühikese aja jooksul loodud sisuliselt uus seaduste baas. Tagamaks õigusaktide kooskõla tänapäeva nõuetega, vaadatakse riigi tasandil pidevalt üle juba ka vastuvõetud õigusakte, neid vajaduse korral täpsustades ja täiendades.

11. Kriminaalõiguse valdkonnas vajab märkimist 1995. aastal alanud karistusõiguse reform. Karistusõiguse reformi kontseptsioon nägi ette kogu kehtiva kriminaalõiguse radikaalse reformi, eesmärgiga võtta suund uuele euroopalikule kriminaalõigusele. Nimetatud reformi käigus on vastu võetud rida erinevaid seadusi, nagu karistusseadustik, kriminaalmenetluse seadustik,

väärteomenetluse seadustik. Reformi üheks olulisemaks väljundiks oli karistusseadustiku väljatöötamine, mille käigus muudeti karistusõiguse põhimõtteid. Kuni karistusseadustiku vastuvõtmiseni kehtis 1961. aastast pärit modifitseeritud Eesti NSV kriminaalkoodeks, mis ei vastanud enam tänapäeva nõuetele. Uus karistusseadustik jõustus 1.septembril 2002. Seaduses sätestatakse karistused inimsusevastaste kuritegude eest (§ 89), genotsiidi eest (§ 90). Nimetatud süütegude eest karistatakse peale selle vahetu toimepanija ka riigivõimu esindajat või sõjaväelist ülemat, kes on andnud korralduse süüteo toimepanemiseks, või kelle nõusolekul süütegu on toime pandud või kes ei ole takistanud süüteo toimepanemist, kuigi see on olnud tema võimuses (§ 88). Samuti on seadusega sätestatud karistused sotsiaalse vaenu õhutamise (§ 151), võrdõiguslikkuse rikkumise (§ 152) ning pärilikkusriskide alusel diskrimineerimise eest (§ 153).

12. Eesmärgiga luua ühtne karistuspoliitika ja määratleda karistuspoliitika täpsemad põhimõtted ning hinnata nende täitmist, loodi 2003. aastal Justiitsministeeriumi struktuuris kriminaalpoliitika keskus. Kriminaalpoliitika keskus tegeleb kuritegevuse uuringutega ning koostöös teiste riigiasutustega, eelkõige aga Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumiga, koordineerib säästlikku ja tõhusat kriminaalpoliitika teostamist riigis. Kriminaalpoliitika keskuse kui valdkonnast terviklikku ülevaadet omava struktuuri loomine oli vajalik selleks, et strateegilised kriminaalpoliitilised otsused oleksid tõepoolest läbi mõeldud ja vahendid suunatud turvalisuse tõstmisele ja kuritegevuse vähendamisele riigis.

13. Siiani tegutseb ka 1993. aastal valitsuse ellukutsutud Kriminaalpreventsiooni Nõukogu. 2003. aastal kiitis Riigikogu heaks “Kriminaalpoliitika arengusuund aastani 2010”, mille eesmärk on viia järjekindlalt ellu kuritegude ennetamisele suunatud riiklikku kriminaalpoliitikat. Nimetatud dokumendis on ära toodud kriminaalpoliitilised, sotsiaalsed ning olustikulised meetmed kuritegevusevastaseks võitluseks. Kuritegude ennetamisele suunatud riikliku kriminaalpoliitika elluviimine on eelkõige Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Kultuuriministeeriumi pädevuses. Kriminaalpoliitika arengusuundade elluviimisesse peavad ministeeriumid võimalikult palju kaasama kohalikke omavalitsusi, majandusringkondi, ühiskondlikke organisatsioone ning rahvast. Kriminaalpoliitika arengusuundadega määratud tegevuse elluviimise ja eesmärkide saavutamise järele valvab Justiitsministeerium, kellel on kohustus nõustada selles küsimuses teisi asjaomaseid institutsioone.

14. Ennetustegevuse tõhustamiseks teavitatakse elanikkonda kuritegevust soodustavatest asjaoludest ning tutvustatakse erinevaid võimalusi, kuidas osaleda kuritegevuse tõkestamises. Erinevatele sihtrühmadele suunatud kampaaniate käigus tutvustatakse politsei tegevust õiguserikkumiste ennetamisel ja erinevate maakondade elanike koostöövõimalusi. Keskusest kaugemal asuvate piirkondade elanikele, sh lastele ja noortele suunatud selgitustöö tegemiseks alustati 2000.aastal preventiivtööks kohandatud väikebussi sisustamist vajalike vahenditega. Buss koos lisavahenditega (messitelk, teisaldatavad stendid jms) oli kasutuses kriminaalpreventsioonikuu jt avalikel üritustel Eestimaa erinevates paikades. Kooli- ja perevägivallailmingute, aga ka muude laste vastu suunatud õiguserikkumiste väljaselgitamiseks on Rapla-, Põlva- ja Ida-Virumaal käivitatud projektid “Murekast” ja “Murekiri”, mis loovad lastele võimaluse oma probleemidest teatada ja asjakohast abi saada. Politsei avalikul veebilehel on lastele ja noortele mõeldud e-posti aadress murelink@pol.ee, mille kaudu saab samuti teatada oma probleemidest. Seda võimalust on noored ka kasutanud.

15. Viimastel aastatel on oluliselt laiendatud õiguskantsleri tegevusvaldkonda. Õiguskantsleri seaduse muutmisega on alates 1. jaanuarist 2004 õiguskantsleril pädevus lahendada eraõiguslike isikute vahel diskrimineerimise üle tekkinud vaidlusi põhiseaduse jt seaduste alusel. Tulenevalt muudetud õiguskantsleri seadusest on igaühel õigus pöörduda õiguskantsleri poole lepitusmenetluse läbiviimiseks, kui ta leiab, et füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik on teda diskrimineerinud soo, rassi, rahvuse (etnilise kuuluvuse), nahavärvuse, keele, päritolu, usutunnistuse või usulise veendumuse, poliitilise või muu veendumuse, varalise või sotsiaalse seisundi, vanuse, puude, seksuaalse suundumuse või muu seaduses nimetatud diskrimineerimistunnuse tõttu. Õiguskantsleri kinnitatud kokkulepe on lepitusmenetluse pooltele täitmiseks kohustuslik. Samuti lasub õiguskantsleril seaduse kohaselt ülesanne rakendada võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise põhimõtet. Õiguskantsleri seaduses on eraldi välja toodud õiguskantsleri tegevus võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamisel.

16. Lisaks sellele laienes õiguskantsleri pädevus seadusemuudatusega sedavõrd, et inimesed saavad õiguskantslerile esitada avaldusi põhiõiguste ja –vabaduste väidetava rikkumise kohta mitte üksnes riigiasutuste kohta, vaid ka kohaliku omavalitsuse asutuse või organi kohta, avalik-õigusliku juriidilise isiku kohta ning avalikke ülesandeid täitva füüsilise või eraõigusliku juriidilise isiku kohta.

17. Oma lõppmärkustes Eesti eelmise aruande kohta tunnustas komitee parema juurdepääsu võimaldamist õiguskantsleri kantseleile ning eriti uue büroo avamist Ida-Virumaal. Õiguskantsleri kantselei esindused asuvad peale Tallinna ka Narvas, Jõhvis ja Sillamäel. Samuti võetakse isikuid iga kuu vastu Pärnus ja Tartus. Vastuvõetud toimuvad ka töölähetuste raames maavalitsustes ning linna- ja vallavalitsustes, mille kohta avaldatakse eelinfo meedias. See on tingitud õiguskantsleri ametkonna töökoormuse pidevast kasvust ning soovist tagada, et õiguskantsler oleks oma esindajate kaudu kõigile võimalikult kättesaadav. Piirkondlike esinduste tööülesanded on samad, mis õiguskantsleril, see tähendab järelevalvet õigusaktide põhiseaduslikkusele vastavuse üle, aga ka ombudsmani funktsiooni täitmist ehk riigiasutuste töö järelevalvet.

18. Tänu õiguskantsleri tegevuse ulatuslikule kajastamisele nii meedias kui mujal, on inimesed rohkem teadlikud õiguskantsleri tegevusest ning seda enam tuleb õiguskantsleril lahendada kaebusi ametnike seaduserikkumiste kohta. Suurt huvi õiguskantsleri tegevuse vastu näitab ka see, et 2002. aastal pälvis õiguskantsler aasta pressisõbra tiitli, kuna ta on teinud oma institutsiooni avatumaks ja silmapaistvamaks kui kunagi varem. Samuti on õiguskantsler selgitanud meedias keeruliste juriidiliste probleemide tagamaid ning välja pakkunud võimalikke lahendusi.

19. Eelmises Eesti aruandes oli mainitud ka riigivastutuse seadust, mis jõustus 1. jaanuaril 2002. Kuna eelmise aruande esitamise ajaks ei olnud veel küllaldast seaduse rakendamise praktikat, esitame siinkohal täiendavalt ülevaate seaduse reguleerimisalast. Kuni riigivastutuse seaduse vastuvõtmiseni reguleeriti lepinguvälise kahju hüvitamist ENSV-aegse tsiviilkoodeksiga, mis ilmselgelt ei vastanud enam õiguskorra nõuetele ning uue seadusega peaks nimetatud valdkond olema paremini reguleeritud.

20. Riigivastutuse seaduse põhiülesanne on hüvitada inimestele ametnike tekitatud otsene varaline kahju ja saamata jäänud tulu. Kuna alati ei õnnestu välja selgitada konkreetset süüdlast, kohustab uus seadus inimesele kahju hüvitama riiki, mitte konkreetset ametnikku. Hüvitist võib nõuda vaid inimene või äriühing, kelle seadusega kaitstud õigusi on asutus rikkunud ning ainult sellise kahju eest, mille ärahoidmine oli riigi võimuses. Kui kahju on võimalik kõrvaldada teiste vahenditega, näiteks asutuse otsust kohtus vaidlustades, tuleb kasutada sellist vahendit.

21. Seaduse alusel võib nõuda varalise kahju hüvitamist, samuti kehavigastuse või tervise kahjustamisest tulenevate kulutuste hüvitamist, nagu ravikulud ning töövõimetuse tõttu saamata jäänud tulu jms.

22. Füüsiline isik võib tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu- või eraellu sekkumise vm juhul nõuda ka mittevaralise kahju rahalist hüvitamist. Samuti võib kannatanu nõuda avaliku võimu kandjalt rahalise hüvitise asemel kehtetuks tunnistatud või muudetud haldusakti või toimingu õigusvastaste tagajärgede kõrvaldamist.

23. Ametiasutuse tegevuse tulemusena kahju kannatanud isikul on seaduse alusel võimalik taotleda kahju hüvitamist nimetatud ametiasutuselt või pöörduda abi saamiseks kohtusse.

24. Riigivastutuse seadusel on praktikas oluline roll. Alates seaduse jõustumisest 2002.aastal kuni 2004. aasta alguseni on halduskohtutes tunnistatud täielikult või osaliselt õigusvastaseks 835 õigusakti või toimingut, tehtud 25 ettekirjutust akti täitmiseks, väljaandmiseks või toimigu sooritamiseks ning mõistetud kaebajale tekitatud kahju välja 19 korral. Kahju hüvitamisena on isiku kasuks näiteks välja mõistetud intresse riigiasutuse poolt alusetult kinnipeetud summalt (Tallinna halduskohtu otsus nr. 3-1231/2003), aga samuti kohaliku omavalitsuse organi õigusvastaste haldusaktidega isikule tekitatud kahju (Tallinna halduskohtu otsus nr. 3-401/2003).

25. Üheks olulisemaks arenguks viimastel aastatel naiste ja meeste võrdse kohtlemise valdkonnas tuleb pidada soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmist. 1. mail 2004 jõustunud seaduse eesmärk on tagada Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenev sooline võrdne kohtlemine ning edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust kui üht põhilist inimõigust ja üldist hüve kõigis ühiskonnaelu valdkondades. Seadusega keelatakse soolise kuuluvuse alusel diskrimineerimine era- ja avalikus sektoris ning määratletakse võrdõiguslikkuse, otsese ja kaudse soolise diskrimineerimise ja seksuaalse ahistamise mõiste.

26. Komitee pidas oma lõppmärkustes tähtsaks soolise võrdõiguslikkuse nõukogu kui riikliku inimõigustealase institutsiooni loomist. Ka ÜRO naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni alusel loodud komitee heitis Eestile oma lõppmärkustes ette, et Sotsiaalministeeriumi võrdõiguslikkuse büroo on küll vastutav soolise võrdõiguslikkuse populariseerimise eest, kuid tal ei ole piisavalt jõudu, avalikku tähelepanu ega inimesi ja rahalisi vahendeid, et soolise võrdõiguslikkuse teemat tõhusalt edendada. Samuti väljendas komitee muret ebapiisava üleüldise soolise võrdõiguslikkuse küsimustega tegelemise üle (CEDAW/C/SR 539, 540 ja 548).

27. 2004. aastal jõustunud soolise võrdõiguslikkuse seadus peaks soolist võrdõiguslikkust suurendama, kuna seaduse reguleerimisala on ulatuslik ja see hõlmab kõiki ühiskonnaelu

valdkondi – nii poliitikat, majandust, sotsiaalala kui ka kultuuri. Seadusega nähakse muu hulgas ette soolise võrdõiguslikkuse voliniku institutsiooni loomine. Voliniku ülesandeks on jälgida soolise võrdõiguslikkuse seaduse täitmist. Samuti võtab volinik vastu isikute avaldusi ja kaebusi ning annab arvamusi võimaliku diskrimineerimise kohta. Samuti nähakse seadusega ette soolise võrdõiguslikkuse nõukogu loomine, mille ülesanne on välja töötada soolise võrdõiguslikkuse poliitika ning jälgida soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte järgimist valitsusasutustes väljatöötatud programmide elluviimisel.

28. Tulenevalt naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise komitee soovitustest ning ka vajadusest tegeleda soolise võrdõiguslikkuse probleemiga süvendatult, loodi 2004. aastal Sotsiaalministeeriumis soolise võrdõiguslikkuse osakond, mille ülesanne on kavandada soolise võrdõiguslikkuse poliitikat ja meetmeid ebavõrdsuse vähendamiseks. Samuti jälgitakse võrdse kohtlemise tagamist nii avalikus kui erasektoris ja koordineeritakse nende meetmete ning võrdõiguslikkuse süvendamise strateegia elluviimist. Varem tegeles soolise võrdõiguslikkuse küsimustega soolise võrdõiguslikkuse büroo, kuid tulenevalt vajadusest pöörata võrdõiguslikkuse valdkonnale suuremat tähelepanu, loodi asjakohane osakond ning võeti tööle erialaspetsialiste.

29. Eesti on ühinenud peamiste naiste ja meeste võrdset kohtlemist käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonide ja muude dokumentidega, nagu ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta ning parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalhart. Olulisteks tuleb pidada ka Euroopa Nõukogu erinevates organites vastu võetud dokumente, nagu Euroopa Nõukogu resolutsioon nr 855 meeste ja naiste võrdsuse kohta (1986), Euroopa Nõukogu parlamentaarse assamblee soovitus nr 1229 võrdsuse kohta naiste ja meeste vahel (1994) jms. Eesti on ühinenud ka asjakohaste Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konventsioonidega.

30. Samuti on Eesti riik üle võtnud Euroopa Liidu sellised direktiivid, millega reguleeritakse võrdõiguslikkust, nagu meeste ja naiste võrdset tasustamist käsitlevate liikmesriikide seaduste ühtlustamise direktiiv (75/117/EMÜ); tööle värbamisel, kutseõpetuses, edutamisel ning töötingimuste loomisel meeste ja naiste võrdse kohtlemise direktiiv (76/207/EMÜ) jms.

Rassilise diskrimineerimise likvideerimise muud meetmed

31. 1994. aastast on Eesti ühiskonnas räägitud vajadusest sõlmida rahvuslik kokkulepe, et tagada Eesti ühiskonna kui terviku areng, hõlmates nii maaelu kui ka kultuuri, hariduse ja omavalitsuse tuleviku küsimusi. Ühiskondliku leppe vajadusest on kõnelnud nii Eesti Vabariigi president Arnold Rüütel kui ka poliitilised erakonnad ja kolmanda sektori mittetulunduslikud organisatsioonid. 10. aprillil 2003 loodi Ühiskondliku Leppe Sihtasutus, mille eesmärk on korraldada ühiskondliku leppe sõlmimine ning täitmine.

32. 20. oktoobril 2003 kirjutasid erakondade, tööandjate ja töövõtjate, ülikoolide ning kolmanda sektori organisatsioonide esindajad alla Eesti ühiskondlikule kokkuleppele, mis käsitleb Eesti jätkusuutliku arengu seisukohalt esmaseid valdkondi. Ühiskondliku kokkuleppega seatakse keskseks arengueesmärgiks kõigi Eestis elavate inimeste – sõltumata nende rahvusest, usust, soost, keelest, päritolust, varalisest ja sotsiaalsest seisundist – elatustaseme tõstmine samal ajal sotsiaalse ja regionaalse ebavõrdsuse olulise vähendamisega. Eesmärgi elluviimiseks asutasid

leppeosalised ühiskondlikku leppe foorumi, mille ülesanne on jälgida leppe täitmist ning teha Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule ettepanekuid olukorra parandamiseks.

33. Näiteks on ühiskondliku leppe foorum alustanud sihipärasest tegevusest, et välja selgitada lastega seotud olulisemad probleemid ja leida neile võimalikult hea lahendus. Selleks käivitati projekt "Kallis laps", mille raames on korraldatud viis maakondlikku ümarlauda, et selgitada välja lastetoetussüsteemi piirkondlikud erinevused ning tuua arutelu lähemale nendele, kellel on selles osalemiseks olnud seni vähem võimalusi. Foorumi ettepanekud esitatakse nii Riigikogule kui valitsusele ja omavalitsustele. Samuti tegutseb ka ühiskondlikku leppe haridusfoorum "Põhihariduseta noor", mille eesmärgiks on teadvustada ühiskonda põhikooliõpingud katkestanud noorte suurest hulgast ning sellest tulenevatest probleemidest ja võimalikest lahendustest. Foorumis väljatöötatud ettepanekud esitati ka Vabariigi Valitsusele seaduseelnõude algatamiseks.

Integratsioon

34. Eesti viiendas aruandes käsitleti põhjalikult Eesti riiklikku integratsioonipoliitikat (paragrahvid 44-72). Viimastel aastatel on riik teinud suuri jõupingutusi integratsioonipoliitika elluviimiseks. Sallivuse ja kultuuridevahelise dialoogi vaimus on püütud rahvusvähemusi ühiskonda integreerida, luues samas neile võimalused säilitada ja arendada oma rahvuskultuuri.

35. 14. märtsil 2000 kiitis Vabariigi Valitsus heaks riikliku integratsiooniprogrammi "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000 – 2007" (eesti, inglise ja vene keeles: <http://www.riik.ee/saks/ikomisjon>).

36. 6. mail 2004 kiitis Vabariigi Valitsus heaks "Integratsiooni tegevuskavad aastateks 2004-2007", et toetada ka edaspidi sellist tegevust, mis aitab Eestis elavatel erinevatest rahvustest inimestel kohanduda siinse keele, kultuuri ja ajaloo ning samal ajal säilitada oma keeleline ja kultuuriline identiteet. Olulisemad rõhuasetused uutes tegevuskavades on keelekümbluse laiendamine kogu riigi ulatuses, vähemusrahvuste kultuuriseltsidele suurema toetuse eraldamine riigieelarvest ning integratsiooniprogrammi sotsiaalmajandusliku suuna intensiivsem arendamine. Samuti peetakse tegevuskavades tähtsaks riigikeele õppe taseme tõstmist, naturalisatsiooniprotsessi kiirendamist ja kutseõppe võimaluste loomist suure tööpuudusega piirkondades.

37. Oluline on sõltumatute hinnangute andmine integratsiooni edukusele. Selleks toimuvad ühiskonna iga-aastased monitooringud. "Integratsiooni monitooringu 2002" alusel võib väita, et senised prioriteedid on end õigustanud. Monitooring tõi välja, et inimeste hoiakud on muutunud integratiivse rahvussuhte vormi suhtes positiivsemaks ja et ühiskonnas domineerib positiivne suhtumine integratsiooni rahastamisse.

38. Jätkub koostöö mitmekultuurilisust edendava välisabi projekti "Integreeruv Eesti 2002-2004" raames. Projekti kogueelarve on 24,9 mln krooni, millest Eesti riigi panus moodustab 9,7 mln krooni ja välisabi 15,2 mln krooni. Suur osa projekti tegevusest on suunatud noortele. Toetatakse eesti keele õpet, sh eel- ja algkooli laste keelekümblust, soodustatakse eesti ja vene keelt

kõnelevate noorte omavahelisi kontakte igapäevaelus ning organisatsioonide ja koolide kontakte. Tugevdatakse mitte-eestlaste keelelist ja professionaalset konkurentsivõimet tööjõuturul ning kutsekoolides. Samuti kaasatakse mitte-eestlasi Eesti meediasektorisse ning suurendatakse nende teadmisi ja motivatsiooni kodakondsuse taotlemisel.

39. Aastateks 2004-2007 on kavandatud neli Euroopa Liidu struktuurifondide (Euroopa Sotsiaalfondi) projekti, kogueelarvega 56 miljonit krooni, järgmistes valdkondades:

- eestikeelse õppe laiendamine venekeelses kutsehariduses;
- Eesti-sisesed tööjõulähetused keeleõppe eesmärgil;
- muukeelsete töötute integreerimine tööturule eesti keele õppe ja erialase ümberõppe kaudu;
- muukeelsete noorte töötusrisiki vähendamine.

40. Komitee väljendas oma lõppmärkustes muret rahvusvähemuste kitsendava definitsiooni pärast 1993. aasta vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seaduses. Komitee leidis, et selline kitsas definitsioon võib piirata riikliku integratsiooniprogrammi ulatust ning muuta integratsioonipoliitika assimileerimispoliitikaks.

41. Mis puudutab vähemusrahvuste definitsiooni 1993. aasta vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seaduses, siis ühinemisel Euroopa Nõukogu rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooniga 1998, tegi Eesti deklaratsiooni, milles täpsustatakse, keda peetakse Eestis rahvusvähemusse kuuluvaks. Kuna konventsioonis ei määratleta vähemusrahvuste mõistet, siis oli konventsiooniosalistel teatud tõlgendamisvabadus, keda riigisiselt mõista rahvusvähemusse kuuluvate isikute all, pidades samas silmas, et see peab olema kooskõlas rahvusvahelise õigusega ning konventsioonis sätestatud põhimõtetega. Mitmed konventsiooni osalisriigid on teinud konventsiooni ratifitseerides Eestiga sarnaseid tõlgendavaid deklaratsioone.

42. Deklaratsiooni tegemisel juhinduti eelkõige vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seadusest. Täna tuleb raamkonventsiooni deklaratsiooni käsitleda põhiseaduse, teiste õigusaktide ning poliitiliste arengute, eelkõige riikliku integratsiooniprogrammi kontekstis. 6.mail 2003 võttis Vabariigi Valitsus vastu "Vähemusrahvuse kultuurinõukogu valimise eeskirja". 14.-16. mail 2004 korraldati ingerisoomi kultuurinõukogu valimised, millel osales hääleõiguslikest isikutest 58,55%. Valimiste peakomitee kinnitas valimistulemused 1.juunil 2004. Seega on praeguseks vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seadus ka rakendatud.

43. Vastuseks komitee märkusele, et vähemusrahvuste definitsioon vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seaduses võib piirata integratsiooniprogrammi ulatust, peame vajalikuks märkida, et integratsiooniprogramm hõlmab kõiki Eestis elavaid etnilisi vähemusi. Selle põhimõtte on kohaldatavad kõigi suhtes, kes loevad ennast rahvusvähemuse hulka kuuluvaks, sõltumata rahvusvähemuse suurusest või muudest tingimustest, sealhulgas kodakondsusest. Integratsiooniprogrammis on rõhutatud, et keel, religioon, perekondlikud ja muud traditsioonid ning elustiil ei pea olema kõigil ühiskonnaliikmetel ühesugused. Need kuuluvad iga inimese erahuvide valdkonda ning nende edendamiseks on loodud võimalused. Integratsiooniprogrammi heakskiitmine ning selle järjekindel elluviimine on oluliselt kaasa aidanud kogu ühiskonna arengule, suurendades rahvustevahelist mõistmist. Kui enne programmi väljatöötamist võisid

rahvusvähemustesse kuuluvad isikud tunda end tõesti ühiskonnaelust kõrvalejäetuna, siis riiklikul tasandil heakskiidetud meetmed on suunatud sellele, et seda muuta.

44. Osalemisele kultuurielus ja ka kultuuriloomes ei ole Eestis seatud mingeid rahvusest, rassist vms tulenevaid piiranguid. Kõigil vähemusrahvuste seltsidel ja kollektiividel on võrdsel alustel võimalik taotleda oma tegevuseks toetust. Riik on alates taasiseseisvumisest toetanud vähemusrahvuste kultuuriseltse. 2002. aastal toetati Kultuuriministeeriumi kaudu vähemusrahvusi kogusummas 2,079 miljoni krooniga, 2003. aastal 2,5 miljoni krooniga ning 2004. aastal on toetussumma samuti 2,5 miljonit krooni. 2005. aasta eelarve eelnõus on selleks ette nähtud 3,2 miljonit krooni. Vähemusrahvuste kultuuritegevusele saadakse toetust ka kohalikest omavalitsustelt, Integratsiooni Sihtasutuselt, Hasartmängumaksu Nõukogult jne.

45. Nii osalevad Eesti rahvusvähemuste esindajad järjest aktiivsemalt mittetulundusühingute töös, samuti taotlevad mittetulundusühingud aktiivselt oma projektidele toetust. Ka riikliku programmi üheks ülesandeks on tagada, et mitte-estlased oleksid võimelised osalema võrdselt eestlastega kolmanda sektori tegevuses. Siinjuures tuleb rõhutada, et mittetulundusühingute loomist ja tegevust ei piirata kuidagi lähtuvalt deklaratsioonist toodud rahvusvähemuste mõistest ning et mittetulundusühingud ongi kolmanda sektori põhiline tegutsemise vorm. Erinevate mittetulundusühingute ja rahvuskultuuriseltside projektide rahastamisel ei ole samuti mingisuguseid deklaratsioonist tulenevaid piiranguid, kõigil on võrdsed võimalused osaleda projektikonkurssidel.

46. Tuleb rõhutada, et mittekodanikest rahvusvähemuste koondumine mittetulundusühingutesse ning vähemuste tegevus oma keele ja kultuuri säilitamiseks ja arendamiseks ei ole kuidagi piiratud. Eestis elavatele rahvusvähemustele on tagatud nende keele ja kultuurilise eripära säilitamise võimalused, eeskätt emakeelse hariduse ja seltsielu korraldamiseks. Samuti on loodud võimalused rahvusvähemuste kultuurilise eripära tutvustamiseks Eesti ühiskonnas. Selline tegevus ei sõltu mingil määral isikute kodakondsusest.

Artikkel 3

47. Eestis ei ole genotsiidi, apartheidi ega ka rassilist segregatsiooni. Karistused genotsiidi ja inimsusevastaste kuritegude eest on ette nähtud karistusseadustikus.

48. Lisaks on Eesti ühinenud nimetatud valdkonda käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonidega, nagu genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon, apartheidikuriteo tõkestamise ning selle eest karistamise rahvusvaheline konventsioon, konventsioon aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes ning Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut.

49. Siinkohal soovime märkida, et eelmise aruande esitamise ajal kehtinud kriminaalkoodeks ei sisaldanud eraldi paragrahvi genotsiidi kui kuriteo kohta. Genotsiidi käsitleti inimsusevastaste kuritegude paragrahvis (§ 61¹). Kuna mainitud paragrahv ei olnud kõige paremini sõnastatud,

põhjustas see Eesti kohtutes teatud lahkarvamusi. Alama astme kohtud olid erinevatel seisukohtadel kuritegude kvalifitseerimisel inimsusevastaste kuritegudena või genotsiidina. 2000. aastal juhtis Riigikohtu kriminaalkolleegium oma otsuses (1-1-31-00) tähelepanu kriminaalkoodeksi §-s 61¹ sisalduvatele erinevatele kuriteokoosseisudele ning leidis, et genotsiidi piiritlemata jätmise muudest inimsusevastastest kuritegudest on tinginud selle, et kohtud tõlgendavad kriminaalkoodeksi kõnealust sätet erinevalt.

50. 2001. aastal vastu võetud karistusseadustikus, mis asendab endist kriminaalkoodeksit, on tehtud asjakohased parandused ning genotsiidi ja inimsusevastast kuritegu on käsitletud eraldi paragrahvides. Karistusseadustiku §-s 89 sätestatakse karistus inimsusevastase kuriteo eest ning § 90 sisaldab karistust genotsiidi eest.

51. Karistusseadustiku §-ide 89 ja 90 alusel ei ole käesolevaks ajaks kohtumenetlusi algatatud.

52. 2002. aasta augustis otsustas Eesti Vabariigi valitsus nimetada holokausti ja teiste inimsusevastaste kuritegude ohvrite mälestamispäevaks 27. jaanuari. Kuupäeva valikul on muu hulgas arvestatud, et 27. jaanuari soovitas ka Euroopa Nõukogu ning praeguseks on sama kuupäeva mälestuspäevaks valinud Soome, Rootsi, Norra ja Suurbritannia. Teiste hulgas on Eesti Vabariigi valitsuse algatuse heaks kiitnud Eesti juudi kogukond.

53. Eeltoodust tulenevalt pööratakse holokaustiga seonduvatele küsimustele suuremat tähelepanu Eesti koolides. Haridus- ja Teadusministeeriumis on koostatud koolidele teabepakett holokausti ning teiste inimsusevastaste kuritegude kohta. Iga aasta on mõni Eesti õpetaja käinud Iisraelis osalemas kursustel holokausti kohta. Tegeletakse õppematerjalide täiustamisega, Eesti Haridus- ja Teadusministeerium koos Iisraeli Sõprade Seltsiga andis 2003. aasta mais välja eestikeelse raamatu "Tell Ye Your Children" / "Jutustage sellest oma lastele", milles käsitletakse holokausti ja mida kasutatakse ka koolides.

54. Taasiseseisvumisest alates on avatud mitmeid mälestusmärke holokausti ohvritele, samuti on Eesti juudi kogukonnal kavas 2005. aastal püstitada viis mälestuskivi. Mälestuskivide püstitamist on toetanud Eesti valitsus ja Ameerika Ühendriikide valitsus.

Artikkel 4

55. 6.juunil 2001 võttis Riigikogu vastu karistusseadustiku. Seadustiku 10. peatükis sätestatakse poliitiliste ja kodanikuõiguste vastaste süütegudena kolm võrdõiguslikkuse vastast süütegu: sotsiaalse vaenu õhutamine, võrdõiguslikkuse rikkumine ja diskrimineerimine pärilikkusriskide alusel.

56. 1. juulil 2004 jõustunud karistusseadustiku muudatusega kehtestati sotsiaalse vaenu õhutamise ning võrdõiguslikkuse rikkumise eest erinevad karistusmäärad olenevalt sellest, kas tegu on toime pandud raskendavatel asjaoludel või mitte.

§134. Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine. (1) Vägivalla või pettusega inimese toimetamise ja jätmise eest riiki, kus teda on võimalik rassilisel, soolisel või muul põhjusel taga kiusata või alandavalt kohelda ja kus tal puudub sellise kohtlemise vastu seaduslik kaitse ja võimalus sellest riigist lahkuda, - karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) kahe või enama isiku suhtes või 2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, - karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.

§ 151. Sotsiaalse vaenu õhutamine. (1) Tegevuse eest, millega avalikult on kutsutud üles vihkamisele või vägivallale seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste veendumuste, varalise või sotsiaalse seisundiga – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) vähemalt teist korda või 2) kui sellega on tekitatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele või avalikele huvidele – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

§ 152. Võrdõiguslikkuse rikkumine. (1) Inimese õiguste ebaseadusliku piiramise või inimesele ebaseaduslike eeliste andmise eest tema rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste veendumuste, varalise või sotsiaalse seisundi alusel – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) vähemalt teist korda või 2) kui sellega on tekitatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele või avalikele huvidele – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

§ 153. Diskrimineerimine pärilikkusriskide alusel. (1) Inimese õiguste ebaseadusliku piiramise või inimesele ebaseaduslike eeliste andmise eest tema pärilikkusriskide alusel – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) vähemalt teist korda või 2) kui sellega on tekitatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele või avalikele huvidele – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

57. Eestis on rahvuslikel, kultuurilistel, keelelistel või usulistel motiividel kuritegusid toime pandud väga vähe. Asjaomased valitsusasutused tegelevad ennetustöö ja olukorra jälgimisega.

58. 1. juulini 2004 kuulus sotsiaalse vaenu õhutamise tunnustele vastavate kuritegude eeluurimine üksnes Kaitsepolitsei ameti pädevusse (sellest kuupäevast alates uurib Kaitsepolitsei amet neid kuritegusid juhul, kui esinevad raskendavad asjaolud). Kaitsepolitsei üheks ülesandeks on põhiseadusliku korra kaitse. Nimetatud ülesannetest tuleneb kaitsepolitsei kohustus tegeleda äärmuslikult meeletatud (sealhulgas rahvuslikku või rassilist vihkamist õhutavate) liikumiste, rühmituste või isikute ebaseadusliku tegevuse avastamise ja tõkestamisega.

59. Valitsusvälised organisatsioonid, rahvusvähemuste esindajad ning tavakodanikud on osutanud tähelepanu mõningatele meedia ilmingutele ning eraisikute ja organisatsioonide tegevusele põhjendusega, et näevad neis rahvusliku, rassilise või usulise vihkamise üleskutset. Kui sõltumatu ekspertiis tõendab rahvusliku või rassilise vihkamise üleskutse olemasolu, viib

kaitsepolitsei läbi kohtueelse uurimise. Samas esineb ka juhtumeid, mil avaldus väidetava kuriteo kohta osutub põhjendamatuks, sest sõltumatu ekspertiis ei kinnita esitatud väiteid rahvusliku vaenu õhutamise kohta. Rahvuslikku, rassilist või usulist vaenu õhutavatest ilmingutest teatamine õiguskaitseorganitele viitab nii inimeste teadlikkusele nende kuritegude olemusest ning karistatavusest kui ka usaldusele õiguskaitseorganite vastu.

60. Sotsiaalse vaenu õhutamise ilmingutest ja äärmuslike liikumiste tegevusest teavitab Kaitsepolitseiamet avalikkust oma aastaraamatute kaudu. Noori teavitatakse kõnealustes küsimustes ennekõike üldhariduskoolide õppeprogrammide kaudu.

61. Politsei töötajad on osalenud pidevalt erinevatel rahvusvahelistel koolitustel, seminaridel ja konverentsidel. Näiteks on Ameerika Ühendriikide Justiitsministeerium ja FBI korraldanud viimastel aastatel Eestis mitu koolitust arvutikuritegevuse ja rassivaenulikkuse õhutamise uurimise teemadel. Aastal 2000 osales neli politseiametnikku Euroopa Politseikolledžite Assotsiatsiooni (Association of European Police Colleges - AEPC) korraldatud koolitusel "Äärmuslike ilmingute ohjamine ühiskonnas". Lisaks on politseiametnikud osalenud mitmel Euroopa Nõukogu ja teiste välispartnerite korraldatud inimõigustealasel koolitusel.

62. Karistusseadustiku §-ide 134 ja 152 alusel menetlusi käesolevaks ajaks algatatud ei ole. 2004. aasta seisuga on sotsiaalse vaenu õhutamise eest (§ 151) algatatud kolm kohtumenetlust, ühes asjas on kohtuotsus jõustunud, kahes asjas menetlus käesoleva aruande esitamise ajal kestab. 2003. aastal anti kohtu alla kolm isikut, keda süüdistati karistusseadustiku § 151 alusel selles, et nad kirjutasid maja seintele juudivastaseid tekste ning vägivalda õhutavaid kujutisi. Narva Linnakohus tunnistas oma 17. juuni 2003 otsusega nr 1-291/03 isikud süüdi selles, et nemad, olles *skinhead*'i liikumisest osavõtjad, õhutasid avalikult rahvuslikku ja rassilist vihkamist ning igäht neist karistati vangistusega.

63. Samuti on 2004. aasta sügisel algatatud menetlus kohtuasjas isiku üle, keda süüdistatakse sotsiaalse vaenu õhutamises avalikul veebileheküljel. Kaitsepolitsei tuvastas eeluurimise käigus, et aastatel 1995-2003 internetis avaldatud materjalid võivad sisaldada avalikku üleskutset vihkamisele ja vägivaldole tulenevalt rahvuslikust, usulisest või poliitilisest veendumusest. Tegemist oli internetileheküljega, millele oli juurdepääs kõigil soovijatel. Süüdistus esitati karistusseadustiku § 151 alusel, mis näeb ette kuni kolmeaastase vangistuse. Käesoleva aruande esitamise ajal antud kriminaalasja menetlus kestab.

Artikkel 5

(a) õigus võrdsusele kohtu ja kõigi muude õigusemõistmist teostavate organite ees:

64. Viitame siinjuures eelkõige Eesti eelmise aruande paragrahvidele 111-116 ning mõningatele põhiseaduse põhimõtetele. Põhiseadusega tagatakse kõigi õigus riigi ja seaduse kaitsele. Igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Igaüks võib nõuda oma kohtuasja läbivaatamisel mis tahes asjassepuutuva seaduse, muu õigusakti või toimingu

põhiseadusevastaseks tunnistamist. Eesti eelmises aruandes on antud valdkonda põhjalikumalt käsitletud ning komitee ei ole selle kohta Eestile soovitusi andnud.

65. Õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja muude seadustega (põhiseaduse § 146). Kohtukorraldus ja kohtuteenistuse õiguslikud alused on sätestatud kohtute seaduses. Siinkohal viitame artiklile 6, kus kohtukorraldusest on täpsemalt juttu. Artikli 6 ja 2 all on lähemalt käsitletud ka õiguskantsleri pädevust ja tegevust.

(b) õigus isiklikule julgeolekule ja riigi kaitsele vägivalla või kehavigastuste eest, mida võivad põhjustada nii ametiisikud kui ka mis tahes üksikisikud, grupid või asutused;

66. 2002. aastal jõustunud karistusseadustikus määratletakse tegevused, mis toovad kaasa kriminaalvastutuse ning sätestatakse karistused süütegude eest. Siinkohal tooks ära ainult mõned muudatused karistusseadustikus võrreldes kriminaalkoodeksiga. Karistusseadustikuga on tõstetud karistusmäärasid nii tahtliku tapmise (§ 113) kui ka piinamise eest (§ 122). Teise inimese tapmise eest nähakse seaduses ette kuue- kuni viieteistaastane vangistus ning järjepideva või suurt valu põhjustanud kehalise väärkohtlemise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

67. Õigusemõistmisevastaste süütegude peatükis sätestatakse prokuröri vastutus ebaseadusliku süüdistuse esitamise eest (§ 310), seadusele mittevastava kohtuotsuse- või määruse tegemise eest (§ 311) ning valeütlust ja vale eksperdiarvamust andma ning valetõlget tegema sundimise eest (§ 322). Samuti nähakse seadusega ette vastutus kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu inimväärikuse alandamise, diskrimineerimise või tema õiguste ebaseadusliku piiramise eest (§ 324).

68. Kriminaalmenetlust reguleeritakse kriminaalmenetluse seadustikuga, mis võeti vastu 12. veebruaril 2003 ning jõustus 1. juulil 2004.

(c) poliitilised õigused, sealhulgas õigus osaleda valimistel;

69. Põhiseaduse kohaselt teostab kõrgeimat riigivõimu rahvas Riigikogu valimiste ning rahvahääletuse teel. Riigikogu valimistel saavad hääletada vähemalt 18-aastased Eesti kodanikud. Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel saavad hääletada vähemalt 18-aastased Eesti ja Euroopa Liidu kodanikud. Samuti on kohalike omavalitsuste volikogude valimistel hääletamisõigus välismaalasel, kes elab Eestis alalise elamisloa alusel ning on elanud vastavas vallas või linnas viis aastat. Valijad peavad seaduse kohaselt olema kantud Eesti rahvastikuregistrisse.

70. Eesti on üks väheseid riike maailmas, kus mittekodanikud, sõltumata nende päritolust, võivad osaleda kohalike omavalitsuste volikogude valimistel. Ka Euroopa Nõukogu rahvusvähemuste

raamkonventsiooni nõuandekomitee märkis oma arvamuses, et rahvusvähemustesse kuuluvate isikute õigus osaleda avalikus elus on seadusega paremini tagatud, kuna mittekodanikud võivad hääletada kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel.

71. Kuni 2001. aastani kehtinud Riigikogu valimise seaduse ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse kohaselt pidid kandidaadid valdama teatud tasemel eesti keelt. Mitmed rahvusvahelised organisatsioonid, sealhulgas nii OSCE kui ka Euroopa Nõukogu vähemusrahvuste raamkonventsiooni nõuandekomitee, heitsid Eestile ette kandidaatide keelenõuete olemasolu valimisseadustes. Nõuandekomitee leidis, et need tingimused pärsivad rahvusvähemusesse kuuluvate isikute osalemist valimistel ega ole kooskõlas raamkonventsiooniga ning et taolised tingimused tuleks õigusaktidest kaotada.

72. Praeguseks on kõnealune küsimus lahendatud ning asjakohased seadusemuudatused vastu võetud. Novembris 2001 muudeti nimetatud seadusi ning kandidaatide keeleoskuse nõuded tühistati. Valimisseadused on viidud vastavusse rahvusvaheliste normidega, sealhulgas ÜRO rahvusvahelise kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti artikliga 25.

73. Viimased kohaliku omavalitsuse volikogu valimised toimusid 20. oktoobril 2002 juba parandatud seaduse alusel. Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel oli märgata tendentsi, et valik tehakse mitte kandideerija rahvusliku kuuluvuse, vaid maailmavaate alusel. Kuna valituks osutunud isikute nimede seas on suhteliselt palju mitte-eestipäraseid nimesid, siis võib eeldada, et nii mitmedki valituks osutunud kandidaadid pärinevad rahvusvähemuste seast.

74. Oma lõppmärkustes eelmise aruande kohta pidas komitee tähtsaks, et nende linnade poliitilistele organitele, kus enamik elanikkonnast on venekeelne, tagataks võimalus töötada vene keeles. 1. jaanuaril 2002. aastal jõustus keeleseaduse § 8 muudatus, millega täpsustati teiste keelte kasutamist, suheldes riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutustega. Kõnealuste sätete kohaselt võivad isikud suulisel suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste teenistujatega, samuti notari, kohtutäituri ja vandetõlgi büroos kasutada kokkuleppel mis tahes keelt, mida mõlemad osapooled kõnelevad. Samuti võivad riigiasutused ja kohaliku omavalitsuse asutused võtta peale eestikeelsete avalduste, taotluste ja muude dokumentide võtta vastu ka muukeelseid dokumente.

75. Selle muudatusega anti seaduslik alus riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustes levinud praktikale kasutada suhtlemisel mõlemale osapoolle sobivat keelt. Varasem keeleseaduse redaktsioon nägi ette ainult eestikeelse suhtluse. Praktikas kasutati võõrkeelt, suheldes eesti keelt mittevaldavate isikutega, sageli ka enne nimetatud seadusemuudatuse jõustumist. Uus seadusesäte on sõnastatud paindlikult, nii et ühegi keele kasutamine ei ole välistatud. Tavaliselt on teiseks keeleks, mida kasutatakse, siiski vene keel, kuna valdav osa isikuist, kes ei oska eesti keeles suhelda, kõneleb esimese keelena vene keelt.

76. Mitmed rahvusvahelised organisatsioonid ja eksperdid on olnud mures keeleseaduse § 23 pärast, millega nähakse ette, et avalikud sildid, viidad, kuulutused, teadaanded ja reklaam peavad üldjuhul olema eesti keeles. Leiti, et seda võidakse tõlgendada nii, et rahvusvähemuse keeles valimisreklaami postitamine on keelatud.

77. Ehkki keeleseaduse § 23 on võimalik tõlgendada selliselt, et mis tahes avalikkusele nähtav info peab olema üksnes eestikeelne, on käesoleva aruande esitamise ajaks nii keeleinspeksioon kui ka õiguskantsler asunud seisukohale, et valimisreklaam võib olla peale eesti keele ka mõnes muus keeles ning et keeleseaduse § 23 ei saa tõlgendada nii, nagu see keelaks paralleelselt mõne teise keele kasutamise.

78. Keeleinspeksiooni praktika kohaselt ei ole sedavõrd range seaduse tõlgendamine ja piirangute seadmine kooskõlas Eesti rahvusvaheliste kohustustega ning sellest lähtudes ei ole keeleinspeksioon fikseerinud õigusrikkumist juhul, kui avalikel siltidel, teadaandeil või reklaamil on eesti keele kõrval kasutatud ka muud keelt.

79. Keeleinspeksioonis ning Haridus- ja Teadusministeeriumis on viimase kahe aasta vältel korduvalt arutusel olnud ka keeleseaduse §-i 23 võimalik muutmine selliselt, et avalikel siltidel, teadaannetes ja reklaamis oleks sõnaselgelt lubatud eesti keele kõrval kasutada ka muid keeli.

80. Kokkuvõtteks võib öelda, et kõigil kodanikel ja kohaliku omavalitsuse tasandil ka alalistel elanikel, on olenemata eesti keele oskusest võimalik osaleda poliitilises elus.

81. Mis puudutab komitee märkust selle kohta, et üksnes kodanikel on võimalik kuuluda parteidesse, siis soovime siinjuures viidata põhiseaduse §-le 48, milles tõepoolest sätestatakse, et erakondadesse võivad kuuluda üksnes kodanikud. Kuna tegemist on rahvahääletusel heakskiidetud põhiseaduses sätestatud normiga, siis ei näe Vabariigi Valitsus võimalust antud põhimõtet muuta.

(d) teised kodanikuõigused, sealhulgas:

(i) õigus riigi piires vabalt liikuda ja elukohta valida:

82. Põhiseaduse §-i 34 kohaselt on igaühel, kes viibib seaduslikult Eestis, õigus vabalt liikuda ja elukohta valida. Õigust vabalt liikuda võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, riigikaitse huvides, loodusõnnetuse ja katastroofi korral, nakkushaiguse leviku tõkestamiseks, looduskeskkonna kaitseks, alaealise või vaimuhaige järelevalvetuse ärahoidmiseks ja kriminaalasja menetluse tagamiseks. Muudel juhtudel liikumisvabadust ei piirata.

83. Välismaalaste Eestisse saabumist, Eestis viibimist, ning elamise ja töötamise ja välismaalaste õigusliku vastutuse aluseid reguleeritakse välismaalaste seadusega. Euroopa Liidu liikmesriigi, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi Konföderatsiooni kodaniku ning nende perekonnaliikmete Eestis viibimist reguleeritakse Euroopa Liidu kodaniku seadusega. Eestis viibivale välismaalasele tagatakse Eesti kodanikuga võrdsed õigused ja vabadused, kui põhiseaduses, muudes seadustes või Eesti välislepingutes ei ole sätestatud teisiti. Seaduse kohaselt tagatakse välismaalasele rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidest ja rahvusvahelistest tavadest tulenevad õigused ja vabadused.

84. Komitee palus Eestil oma järgmises perioodilises aruandes anda informatsiooni perekondade taasühinemise kohta. Siinkohal peame vajalikuks märkida, et peale eelmise aruande esitamist on muutunud nii asjaomane praktika kui ka õiguslik regulatsioon.

85. Perekonnaelu kaitset käsitletakse põhiseaduse kahes paragrahvis. Paragrahvi 26 esimene lause sätestab igäühe õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel, paragrahvi 27 esimene lause aga kinnitab, et perekond on rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena riigi kaitse all. Säte annab igäühele õiguse eeldada, et riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei sekku perekonna- ja eraellu muidu, kui põhiseaduses nimetatud eesmärkide saavutamiseks. Sellele õigusele vastab riigiasutuste kohustus mitte sekkuda perekonnaellu. Paragrahvi 27 esimeses lauses käsitletakse perekonnaelu välist kaitset ja antakse isikule õigus riigi positiivsele tegevusele, mis aitaks tal elada täisväärtuslikku perekonnaelu. Riik on kohustatud tagama ka välismaalase õiguse elada Eestis täisväärtuslikku perekonnaelu, kuid see õigus pole piiramatult.

86. Tähtajalise elamisloa võib anda välismaalasele, kes soovib asuda elama Eestis püsivalt elava Eesti kodanikust abikaasa või alalise elamisloa alusel ja vähemalt viis aastat Eestis elanud välismaalasest abikaasa juurde, samuti Eestis töötamiseks, ettevõtluseks või õppimiseks doktoriõppes elamisloa saanud välismaalasest abikaasa juurde. Eelduseks on abikaasade vaheline tihe majanduslik side ja psühholoogiline sõltuvus, püsiv perekond ja mittefiktiivne abielu ning põhjendatud elamisloa taotlus.

87. Välismaalaste seaduse § 6 lõikes 1 on sätestatud, et Vabariigi Valitsus kehtestab aastase sisserände piirarvu, mis ei tohi ületada 0,05% Eesti alalisest elanikkonnast. Samas on isikuid, kellel on õigus asuda Eestisse väljaspool sisserände piirarvu või kelle suhtes sisserände piirarv ei kehti. Riigikohus on oma otsustes, viidates võrdõiguslikkuse ja perekonnaelu kaitse põhimõtetele, tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks mitmed elamisloa andmisest keeldumise otsused, mis olid põhjendatud üksnes sisserände piirarvu täitumisega. Nende lahendite valguses võttis Riigikogu 12. juunil 2002 vastu välismaalaste seaduse muudatused, millega suurendati isikute ringi, kelle suhtes sisserände piirarv ei kehti. Sisserände piirarvu sisse ei arvata Eesti kodaniku ja Eestis elamisloa alusel elava välismaalase abikaasat ega Eesti kodaniku ja Eestis elamisloa alusel elava välismaalase alaealist ja täisealist last, vanemat ja vanavanemat ning eestkostetavat. Muudatus jõustus 1. oktoobril 2002.

88. Ka on Riigikohtu kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-2-01 tunnistanud põhiseadusevastaseks välismaalaste seaduse § 12 lõige 4 punkti 10 ja § 12 lõike 5. Nimetatud sätted ei võimaldanud arvestada pikka aega riigis viibinud välismaalase käitumist, mille põhjal saab hinnata tema ohtlikkust riigi julgeolekule, alalise elamise kestust, väljasaatmise tagajärgi tema perekonnaliikmetele ning sisserändaja ja tema perekonnaliikmete sidemeid päritolumaaga.

89. Inimõiguste Teabekeskus juhtis aruande koostamise käigus tähelepanu sellele, et välismaalaste seaduse sätted, mis käsitlevad sisserände piirarvu, võivad viia mittekodanike varjatud diskrimineerimiseni rahvuse alusel. Arvestades asjaolu, et välismaalaste seadust on selles kontekstis korduvalt täiendatud ning sisserände piirarvu alt on välja arvatud erinevaid isikute grupe, muu hulgas ka Eestis elamisloa alusel elava välismaalase abikaasa ja alla 15-aastane laps, siis ei tohiks Inimõiguste Teabekeskuse tõstatatud probleem enam väga päevakajaline olla. Ka Rassilise Diskrimineerimise Likvideerimise Komitee on märkinud positiivse aspektina, et nimetatud isikutele sisserände piirarvu ei kohaldata.

90. Aastal 2002 on välismaalaste seaduse § 12³ ja § 12 lõike 2 alusel, mis käsitlevad perekondade taasühinemist, rahuldatud 1919 avaldust, 2003. aastal 2383 avaldust ning 2004. aasta 10 esimese kuuga 606 avaldust. Samuti on ajavahemikul 2002-2004 antud 7458 tähtajalist elamisluba välismaalastele, kelle elamisloa taotlus põhineb välislepingul. Kuna välislepingu alusel taotlejate puhul puudub statistika selle kohta, kui paljud toovad perekonna taotlemise põhjuseks, ei ole võimalik seda siinkohal eraldi välja tuua.

91. Lisaks eelnevale märgime, et 16. jaanuaril 2004 jõustus välismaalaste seaduse muutmise seadus, mille sisuks on lõpetada pikemat aega kestnud ebaselge olukord Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride ja nende pereliikmete elamislubade andmise õigusliku režiimi osas. Seaduse muudatusega sätestati, et erusõjaväelasele ning tema abikaasale ja alaealisele lapsele antakse tähtajaline elamisluba ja seda pikendatakse juhul, kui välismaalane ei ohusta Eesti riigi julgeolekut.

92. Pagulaste olukorda reguleeritakse Eestis pagulaste seadusega. Varjupaika on õigus paluda välismaalasel, kellel on põhjendatud kartus, et teda võidakse kodakondsusejärgses riigis või alalisel asukohamaal kiusata taga rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast. Välismaalasel on õigus paluda kaitset ka põhjendusel, et tema Eestist tagasi- või väljasaatmine võib kaasa tuua inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3, ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikut alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artiklis 3 nimetatud tagajärje või surmanuhtluse kohaldamise tema kodakondsusriigis või alalises asukohariigis. Pagulase taotluse alusel võib anda varjupaiga ka pagulase abikaasale või alaealisele lapsele, kui ta viibib väljaspool Eestit ning vastab konventsiooni ja protokollide pagulase mõistele.

93. Pärast eelmise aruande esitamist on nimetatud seadust mõnevõrra muudetud. Seaduse täiendamine oli tingitud vajadusest korrastada ja täpsustada pagulaste seadust, reguleerida üksikasjalikumalt varjupaigataotlejate vastuvõtuga seotud küsimusi ning tagada varjupaigataotlejate kiirendatud menetlemine. Seadust täiendati selliselt, et varjupaigataotlejate tegelevad asutused saaks pädevuse teha otsuseid varjupaiga andmise või selle andmisest keeldumise ning varjupaiga äravõtmise kohta. Ühtlasi oli eesmärk ulatuslikumalt rakendada taotlejate kiirmenetlust.

94. Endises pagulaste seaduses olid mitmed olulised küsimused reguleeritud puudulikult või vastuoluliselt. Ühtlustamata olid esmase küsitluse läbiviimise ja vormikohase varjupaigataotlejate vastuvõtmise ajaline järgnevus kiir- ja tavamenetluse korral. Üheselt ei olnud sätestatud, kes teeb otsuse pagulasseisundi lõppemise kohta. Reguleerimata olid ka varjupaigataotleja Eestis viibimise tingimused, samuti vastuvõtukeskuses viibimise tingimused. Uue pagulaste seadusega on nimetatud puudujäägid reguleeritud, samuti on seadusesse sisse toodud Euroopa Liidu liikmesriikide õigusaktides kasutatavad turvalise riigi või alalise asukohamaa ja turvalise kolmanda riigi mõisted, millega luuakse selged kriteeriumid kiirmenetluse rakendamiseks. Uue seadusega nähakse ette, et taotleja võib kiirmenetluse läbiviimise ajal lahkuda piiripunktist ka juhul, kui talle on vaja osutada vältimatut arstiabi. Endise seaduse kohaselt selline võimalus puudus, mis ei olnud kooskõlas üldtunnustatud humaansete põhimõtetega.

95. Aastatel 1997 – 2004 on Eesti Vabariigile esitatud 94 varjupaigataotlust, neist varjupaiga on saanud neli isikut. Üheksale välismaalasele, kes ei ole konventsiooni kohaselt pagulased, kuid kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et nende Eestist tagasi- või väljasaatmine võib kaasa tuua inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3, ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artiklis 3 nimetatud tagajärje või surmanuhtluse kohaldamise tema kodakondsusriigis või alalises asukohariigis, on antud subsidiaarne kaitse. Lisaks on antud 12 elamisluba perekondlike sidemete tõttu, mis on varjupaigataotlejal Eestis tekkinud taotluse menetlemise ajal.

96. Kodakondsus- ja Migratsiooniamet teeb aktiivselt koostööd mitme rahvusvahelise organisatsiooniga. KMA võtab osa Euroopa Nõukogu töögruppide tööst ning teeb tihedat koostööd Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooniga ja ÜRO Pagulaste Ülemkomissari Ametiga. KMA-l on pikaajalised koostöösuhted paljude riikide asutustega, kelle pädevuses on migratsiooni- ja asüülipoliitika elluviimine. Samuti osaletakse rahvusvaheliste ja regionaalsete koostööorganisatsioonide töös. Integratsiooniprogrammi kaudu korraldab Integratsiooni Sihtasutus õpetajatele kvalifikatsioonikursuseid, et töötada pagulastest õpilastega üldhariduslikus koolis. Koolituse peamine eesmärk on integreerida võõrast kultuurist ja keelekeskkonnast pärit lapsed kooliellu ning ühiskonda.

(iii) õigus kodakondsusele

97. Komitee on oma lõppmärkustes väljendanud muret Eestis asuvate kodakondsuseta isikute märkimisväärselt suure hulga üle.

98. Kodakondsuse saamine ja kaotamine on sätestatud Eestis kodakondsuse seadusega, mille asjakohaseid sätteid on üksikasjalikult käsitletud Eesti viienda aruande paragrahvides 198–205. Pärast eelmise aruande esitamist on kodakondsuse seadust muudetud, et vähendada eeskätt kodakondsuse taotlemisega seonduvat bürokraatiat ja lühendada menetlustähtaegasid.

99. 1. märtsil 2003 jõustus kodakondsuse seaduse muudatus, mille üheks eesmärgiks oli anda lahendus välismaalasest alaealise lapse Eesti kodaniku poolt lapsendamisel tekkinud probleemidele seoses lapse kodakondsusega. Seadusemuudatuse kohaselt loetakse lapsendatud laps lapsendaja taotlusel Eesti kodakondsuse sünniga omandanuks, kui lapsendaja oli lapse sünni ajal Eesti kodakondsuses ja laps ei ole muu riigi kodakondsuses või vabastatakse sellest seoses Eesti kodakondsuse omandamisega. Varasema redaktsiooni kohaselt võis lapsendatud välismaalasest laps saada Eesti kodakondsuse üksnes naturalisatsiooni korras.

100. 10. detsembril 2003 võttis Riigikogu vastu kodakondsuse seaduse täienduse, mis jõustus 1. jaanuaril 2004. Selle kohaselt hüvitatakse kodakondsuse eksamid positiivselt sooritanud isikule kuni 100% eesti keele õppe maksust, mida ta tasus koolitusluba omavale erakoolile, Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäära ulatuses. Valitsus on kehtestanud piirmääraks 3000 krooni. Kuni 31. detsembrini 2005 hüvitatakse 50% koolituskuludest Phare välisabiprojekti kaudu ja 50% riigieelarvest, alates 1. jaanuarist 2006 hüvitatakse 100% koolituskuludest riigieelarvest.

101. 20. märtsil 2004 jõustus kodakondsuse seaduse muudatus, millega vähendati kodakondsuse sooviavalduse menetlemise tähtaegu. Varasema redaktsiooni kohaselt kinnitas Eesti kodakondsust saada sooviv isik kirjalikult Vabariigi Valitsuse volitatud valitsusasutuses üks aasta pärast Eesti kodakondsuse sooviavalduse registreerimise päeva, et ta jätkuvalt soovib saada Eesti kodakondsust. Seadusemuudatusega lühendati kodakondsuse sooviavalduse esitamisele järgneva kirjaliku kinnitamise tähtaega poole aastani. Samuti on volitatud valitsusasutus kohustatud esitama isiku dokumendid koos omapoolse põhjendusega Eesti kodakondsuse andmise otsustamiseks Vabariigi Valitsusele kolme kuu jooksul varasema kuue kuu asemel.

102. Lisaks seadusandlikele meetmetele on Eesti ametivõimud kavandanud mitmeid samme, et luua paremaid võimalusi ja motivatsiooni Eesti kodakondsuse taotlemiseks. Inimestele, kes siiani ei ole erinevatel põhjustel veel kodakondsust taotlenud, on aktiivsemalt asunud selgitama Eesti kodakondsuse taotlemise võimalusi ja vajalikkust. Näiteks on Rahvastikuministri büroo sõlminud rahvusvähemuste katusorganisatsioonidega kokkulepped kodakondsuse taotlemise võimalusi puudutava informatsiooni levitamisele kaasaitamise kohta, samuti teavitavad tööandjad koostöös riigiasutustega oma töötajaid kodakondsuse taotlemisest.

103. 2005. aastal käivitub Euroopa Liidu rahalisel toel Transition Facility programmi raames projekt "Kodakondsuseta inimeste integratsiooni toetamine", mille eesmärk on suurendada Eesti kodakondsuse taotlejate hulka määratlemata kodakondsusega inimeste seas. Projekti kaudu on kavas valmistada nii täiskasvanuid kui kooliõpilasi ette kodakondsuse saamiseks vajaliku eksami sooritamiseks. Samuti on kavas koostada ja levitada teabematerjale kodakondsuse väärtustamise ja taotlemise võimaluste kohta ning luua koolitajate, kohaliku omavalitsuse asutuste ja valitsusväliste organisatsioonide võrgustik.

104. Elanike igakülgne teavitamine kodakondsuse saamise võimalustest on ennast õigustanud, kuna kodakondust taotlevate isikute arv on mõnevõrra tõusnud. Ajavahemikus 1992 kuni 31. oktoober 2004 on 129 404 isikut, nende hulgas 26 568 alaealist saanud naturalisatsiooni teel kodakondsuse. 2004. aasta novembri alguse seisuga elas Eestis alaliselt 155 820 määratlemata kodakondsusega isikut. 2004. aasta esimese kümne kuu jooksul registreeriti 5747 kodakondsuse sooviavaldust, 2003. aastal sama ajaga 3916 taotlust.

105. Komitee on tunnustanud asjaolu, et naturalisatsiooniprotseduur on muudetud lihtsamaks lastele ja puuetega inimestele. Pärast eelmise aruande esitamist on jõustunud puuetega inimeste kodakondsuse saamise osas Riigikohtu lahend. 10. detsembril 2003 tunnistas Riigikohtu üldkogu oma otsusega 3-3-1-47-03 kodakondsusseaduse § 35 lõige 2 punkti 2 kehtetuks osas, milles see ei võimaldanud kodakondsuse saamiseks vajaliku keeleeksami tegemisest vabastada isikut, kes puude tõttu ei olnud võimeline neid nõudeid täitma. Samuti tunnistas Riigikohtu üldkogu kodakondsusseaduse § 35 lõike 4 põhiseadusevastaseks osas, milles nõuti, et kodakondsuse saamiseks vajalikust keeleeksamist vabastamiseks pidi isik, kes halva kuulmise tõttu ei olnud võimeline neid nõudeid täitma, olema keskmise puudega ja et keskmise puude olemasolu tuli kindlaks teha arstliku ekspertiisi otsusega riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel määratud korras. Kohtuasja aluseks oli V. Fedženko kaebus selle kohta, et tema oma kuulmispuude tõttu ei ole võimeline omandama eesti keelt ja täitma selles osas kodakondsuse saamiseks esitatavaid nõudeid. Alamaastme kohtud jätsid Fedženko kaebuse rahuldamata, kuid Riigikohus rahuldab

kaebuse ning leidis, et kodakondsuse saamiseks vajaliku keeleeksami tegemisest tuleb puudega isik vabastada, olenemata puude raskusastmest.

106. Komitee soovis saada ka lahendust nende kauaaegsete Eesti elanike Eestis sündinud laste kodakondsuse omandamise raskustele, kelle õiguslik staatus ei ole veel kindlaks määratud. Siinkohal anname selgituseks ülevaate alaealiste laste kodakondsuse saamise protseduurist.

107. Kodakondsuse seaduse kohaselt omandab sünniga Eesti kodakondsuse laps, kelle sündimise ajal vähemalt üks tema vanematest on Eesti kodanik. Nagu Eesti viiendas perioodilises aruandes märgitud, muudeti 2000. aastal kodakondsuse seadust, mille kohaselt pärast 1992. aastat sündinud laps, kelle vanemad ei ole ühegi riigi kodanikud, saab kodakondsuse lihtsustatud korras vanemate taotluse alusel. 2004. aastal lühendati ka kodakondsuse saamise menetlustähtaega ning alates maist 2004 on kodakondsuse taotluste menetlustähtaeg ka laste puhul kolm kuud varasema kuue kuu asemel.

108. Seega ei ole alaealiste laste kodakondsuse saamisel erilisi raskusi ning protseduur on lihtne. Väidet toetab ka positiivne tendents, et laste osakaal naturaliseeritute hulgas on järsult kasvanud. 1996. aastal oli alla 15-aastaste osakaal 10%, 2004. aastal 50%. 2004. aasta esimese kümne kuu jooksul on võetud vastu 2451 kodakondsuse sooviavaldust alla 15-aastaste laste kohta, mis on 46% rohkem kui 2003. aasta jooksul. Eestis pärast 1992. aastat sündinud kodakondsuseta vanemate lapsi on naturaliseeritud 4984, mis on 18,75% naturaliseeritud laste koguarvust.

109. Eespool mainitud projekti "Kodakondsuseta inimeste integratsiooni toetamine" kaudu on kavandatud koostada ja jagada ka selliseid infomaterjale, mis selgitaks määratlemata kodakondsusega isikutele nende õigust taotleda oma lapsele Eesti kodakondsust. Selliseid materjale on kavas jagada näiteks laste sünni registreerimise kohtades. Projekti viib ellu Integratsiooni Sihtasutus.

110. Käesoleval hetkel on kodakondsuse taotlejatest peaaegu pool lapsed ja nendele kodakondsuse andmisest keeldumise juhtumeid peaaegu ei esine, mis tähendab seda, et kodakondsuseta laste arv väheneb tõusvas tempos.

111. Komitee väljendas muret ka selle üle, et keeleoskuse testi läbinud inimeste hulk on suurem kui nende hulk, kes esitavad avalduse ja omandavad kodakondsuse. Ka Inimõiguste Teabekeskus viitas aruande koostamisel samale asjaolule.

112. 2003. aastal käis algtaseme eksamil, mis on vajalik ka kodakondsuse saamiseks, 6165 inimest ja vähemalt 60-punktilise tulemusega läbis selle 5026 inimest (77%). Samal aastal omandas naturalisatsiooni korras kodakondsuse 3706 isikut, neist 1895 alla 15-aastast isikut. Seega on tõepoolest keeleeksami tegijate hulk suurem kodakondsuse taotlejate omast. See on seletatav mitme asjaoluga. Pärast seda, kui 2000. aastal ühitati kodakondsuse taotleja eesti keele eksam ja eesti keele taseme eksam, ei saa teha vahet, millisel põhjusel isik eksamile läks. Keeleseaduse kohaselt nõutakse mõningatel ametikohtadel teatud tasemel riigikeele oskust, mistõttu sooritavad riigikeele eksami ka inimesed, kes erinevatel põhjustel ei kavatse taotleda Eesti kodakondsust. Põhjuseks võib olla see, et neil juba on Eesti kodakondsus, kuid olles näiteks sünnijärgsed kodanikud või omandanud kodakondsuse lapsena, ei ole neil olnud varem

põhjust riigikeele eksamit sooritada. Samuti on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse andmeil riigikeele eksami sooritajate hulgas palju teiste riikide kodanikke, kes soovides Eestis õppida või töötada, omandavad eesti keele oskuse tasemetunnistuse. Kahjuks ei tee eksamikeskus üksikasjalikku statistikat eksamile tuleku põhjuste kohta ega ka eksami sooritajate kodakondsuse kohta.

113. Samas on valitsus püüdnud pidevalt toetada mitte-eestlaste lõimumist riigi sotsiaalsesse, poliitilisse ja majandusellu, pidades seejuures üheks oluliseks eesmärgiks määratlemata kodakondsuseta isikute osakaalu vähenemist ja Eesti kodanike hulga suurenemist. Valitsus kiitis 2004. aasta mais heaks “Integratsiooniprogrammi tegevuskavad aastateks 2004-2007”, mille üheks eesmärgiks on saada naturalisatsiooniprotsessiga igal aastal juurde vähemalt 5000 kodanikku. Eriti tähtsana rõhutatakse vajadust luua kooliõpilastele paremad tingimused kodakondsuse taotlemiseks ja saamiseks. Näitena võib tuua Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse initsiatiivi korraldada põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksam ja sellele eelnevad konsultatsioonid otse koolides.

114. Muudetud on ka kodakondsuseksami mudelit. Vabariigi Valitsus võttis 14. jaanuaril 2002 vastu määruse nr 14 “Kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami läbiviimise kord”. Määrusega kehtestati uus kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise kord. Uue eksamimudeli juurutamisega muudeti eksamiküsimusi ning vähendati eksami sooritamiseks vajalikku õigete vastuste protsenti. Küsimuste valikul peeti oluliseks, et uued küsimused käsitleksid Eesti Vabariigi põhiseaduse demokraatlikku olemust ja Eesti riiki, oleksid positiivse alatooniga, peegeldaksid õigusriigi ning vabaduse ja võrdsuse põhimõtteid, kajastaksid tüüpolukordi ning oleksid vajalikud Eesti kodaniku argielus.

115. Oma lõppmärkustes tundis komitee muret, et Eestis elaval endise Nõukogude Liidu sõjaväepersonalil takistatakse Eesti kodakondsuse saamist.

116. Erusõjaväelaste kodakondsuse küsimuses on järgnevalt lühidalt refereeritud Inimõiguste Komitee 26. juuli 2004 otsust Vjatšeslav Borzovi kaebuse kohta (CCPR/C/81/D/1136/2002).

117. Erusõjaväelane V. Borzov esitas 2. novembril 2001 Inimõiguste Komiteele kaebuse, väites, et kuna talle keelduti andmast Eesti kodakondsust, siis on teda diskrimineeritud tema sotsiaalse päritolu tõttu, mis ei ole kooskõlas kodaniku ja poliitiliste õiguste pakti artikliga 26. Kaebuse esitaja väitis, et kodakondsuse seaduse §-ga 21(1) piiratakse põhjendamatult ja ebaõiglaselt isiku õigusi tema sotsiaalse staatuse või päritolu alusel. Inimõiguste Komitee langetas oma otsuse kõnealuse kaebuse suhtes 26. juulil 2004, leides, et pakti artiklit 26 ei ole rikutud.

118. Komitee märkis, et kõnealuse juhtumi korral otsustas liikmesriik, et arvestades algataja sõjalise väljaõppe kestust ja taset, tema auastet ja tausta kunagise NSVL relvajõududes, oleks algatajale kodakondsuse andmine vastuolus riigi üldise julgeoleku huvidega. Samuti on algatajal liikmesriigi elamisluba ja ta saab oma pensioni Eestis elades. Komitee leidis, et ehkki algataja ei saa Eesti kodakondsuse puudumise tõttu kasutada kõiki pakti, esmajoones artiklis 25 ettenähtud õigusi, ei määra siiski pakt ega rahvusvaheline õigus üldiselt sõnaselgelt naturalisatsiooni korras kodakondsuse andmise erikriteeriume. Samuti oli algatajal õigus lasta oma kodakondsuse

taotluse tagasilükkamise otsus liikmesriigi kohtutes üle vaadata. Komitee arvates ei olnud algataja veenvalt põhjendanud, et Eesti riigivõimude otsus algataja kohta ei olnud tehtud mõistlikul ega erapooletul alusel.

(iv) õigus abielluda ja abikaasat valida;

(v) õigus omada nii isiklikku kui ka ühist vara;

(vi) pärimisõigus;

(viii) õigus omada ja avaldada vabalt veendumusi;

119. Nende paragrahvide osas olulisi muudatusi Eesti seadustes ei ole. Põhilised antud valdkonda reguleerivad õigusaktid ja asjakohane praktika on ära toodud eelmises aruandes artikli 5 all.

(vii) õigus mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele;

120. Usuvabadus on Eestis tagatud põhiseadusega, samuti kirikute ja koguduste seaduse ja teiste õigusaktidega. Põhilised valdkonda reguleerivad õigusaktid on ära toodud Eesti eelmises aruandes artikli 5 all.

121. 1. juulil 2002 jõustus uus kirikute ja koguduste seadus, mis töötati välja eesmärgiga täiendada ja täpsustada kirikute, koguduste, koguduste liitude, kloostrite ja usuühingute tegevuse õiguslikke aluseid. Sisulistest muudatustest on 1993. aasta seadusega võrreldes kõige olulisem põhimõte, mille kohaselt peetakse Eesti kirikuregistrit samamoodi nagu teisi registreid, kohtute juures. Seaduse väljatöötamisel lähtuti peamiselt usuvabaduse põhimõtteid käsitlevatest põhiseaduse paragrahvidest, aga ka mittetulundusühingute seadusest ja lastekaitse seadusest. Samuti arvestati senikehtinud kirikute ja koguduste seaduse toimet praktikas.

122. Üksikisiku usuvabaduse osas põhimõttelisi muudatusi ei tehtud. Erinevalt 1993. aasta seadusest, mille kohaselt alla 12-aastased lapsed võisid kuuluda vaid vanemate kogudusse, sätestatakse 2002. aasta seaduses laste usuvabaduse paremaks tagamiseks, et alla 15-aastased lapsed võivad kuuluda vanema või eestkostja loal ka muusse kogudusse.

123. 17. aprillil 2002 registreeriti Siseministeriumis Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku (MPEÕK) ja selle kolme koguduse põhikirjad, millega kirik sai juriidilise isiku staatuse. 1. juuliks 2002 olid registrisse kantud kõik selle kiriku 31 kogudust. Registreerimist olid seni takistanud eelkõige juriidilised vaidlused, mis läbirääkimiste teel lahendati. Sellega lõppes olukord, kus ühe suure usulise kogukonna tegevuse õiguslik alus Eestis oli reguleerimata.

124. Vabariigi Valitsus kiitis 1. oktoobril 2002 heaks Eesti Vabariigi ja Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku (EAÕK) vahelise kavatsuste protokollid ning Eesti Vabariigi ja Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku (MPEÕK) vahelise kavatsuste protokollid eelnõu kirikute varaliste suhete korrastamise kohta. 4. oktoobril 2002 allkirjastasid siseminister ja õigeusu kirikute juhid kõnealused protokollid. Eesti riik annab protokollidest tulenevalt MPEÕK valdusse ja kasutusse hoonestusõiguse seadmise õigusega 18 kirikut ja kogudusemaja 50 aastaks. MPEÕK saab selle tulemusel enda kasutusse kõik hooned, mida oli taotlenud. EAÕK-ga sõlmitud kavatsuste protokollid kohaselt andis kirik riigile tasuta kirikud ja kogudusehooned, mis olid

Moskva õigeusu kiriku faktilises ja eesmärgipärasel kasutuses. Protokollis kohaselt katab riik omakorda 28 EAÕK-le kuuluva kiriku- ja muu sakraalhoone renoveerimiskulud 35,5 miljoni krooni ulatuses.

125. 24. novembril 2002 sai MPEÕK ka Eesti Kirikute Nõukogu liikmeks, mis on kristlike kirikute ja koguduste liitude sõltumatu ja vabatahtlik ühendus. Sinna kuuluvad Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit, Eesti Metodisti Kirik, Rooma-Katoliku Kiriku Apostellik Administratuur Eestis, Eesti Kristlik Nelipühi Kirik, Adventistide Koguduste Eesti Liit, Armeenia Apostliku Kiriku Eesti Püha Gregoriuse Kogudus, Eesti Apostlik Õigeusu Kirik, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik ning vaatlejana Eesti Karismaatiline Episkopaalkirik.

126. Eesti Kirikute Nõukogu saab regulaarselt toetust riigieelarvest. 2003. aasta eelarvest eraldati nõukogule 3,9 miljonit krooni, 2004. aasta eelarvest 5,1 miljonit. Aastal 2003 tegi Vabariigi Valitsus täiendava 1,3 miljoni kroonilise eraldise seoses MPEÕK liikmeks võtmisel tekkinud täiendavate kulutustega. Eesti Kirikute Nõukogu kasutab riigieelarvest saadavat raha sakraalhoonete ja neis asuva kultuuriväärtusega vara korrashoiuks ning hooldamiseks, kirikute haridus- ja kasvatustöö arendamiseks, samuti oikumeenilise moraali, eetika, hariduse ja kultuuri tutvustamiseks.

127. Mittekristlikud usuühendused asutasid 2001. aastal taarausulisi ja maausulisi ühendava Maavalla Koja eestvedamisel usuliste ühenduste ümarlaua. Sinna kuuluvad lisaks nimetatud Maavalla Kojale veel Eesti Budistlik Kogudus Drikung Kagyu Ratna Shri Keskus, Tiibeti Budismi Nyingma Eesti Kogudus, Eesti Islami Kogudus, Krišna Tunnetuse Tallinna Kogudus ja Tallinna Baha'i Kogudus. Ümarlaua eesmärkideks on kaasa aidata usulise sallivuse ja usuvabaduse edendamisele Eestis. Praegu ei ole usuliste ühenduste ümarlaud aga juriidilise isikuna registrisse kantud.

128. Eestis registreeritud kirikute, koguduste ja nende liitude ning rahvusvähemuste koguduste kohta on esitatud tabelid eelmise aruande artikli 5 juures.

129. 1. detsembril 2001 jõustunud perekonnaseaduse muudatuse kohaselt võib siseminister anda kiriku, koguduse või koguduste liidu asjakohase ettevalmistusega vaimulikule abielu sõlmimise õiguse. Siseministeerium koostöös perekonnaseisuasutuste ning kodakondsus- ja migratsiooniametiga korraldas vaimulikele 2001. aastal ühe, 2002. aastal kaks koolitust ning 30. septembril 2003 peeti neljas abielu sõlmimise koolitus. Abielu sõlmimise õiguse on saanud 134 Siseministeeriumis koolitatud vaimulikku. Tänu vaimulike vabatahtlikult võetud lisakohustusele on riikliku ja kirikliku abielu sõlmimine ühendatud, mis on abiellujate jaoks lihtsam.

130. Vastava ettevalmistuse saanud vaimulikud peavad läbima atesteerimise, mille käigus kontrollitakse perekonnaseaduse tundmist ning abielude sõlmimiseks vajalike dokumentide täitmise oskust. Alates 2001. aasta 1. detsembrist kuni 2004. aasta 1. juunini on vaimulikud sõlminud 1024 abielu: 2001. aasta detsembris 12, 2002. aastal 465, 2003. aastal 470 ja 2004. aasta viie kuuga 77 abielu.

(viii) õigus omada ja avaldada vabalt veendumusi:

131. Sõnavabadus on Eestis tagatud põhiseaduse §-ga 45 ning õigus saada informatsiooni §-ga 44. Lähemalt on neid ja teisi asjakohaseid seadusesätteid kirjeldatud Eesti eelmises aruandes.

132. Ajakirjanduse üle teostab järelevalvet 2002. aastal Eesti Ajalehtede Liidu poolt loodud Pressinõukogu. Pressinõukogu on ajakirjanduse eneseregulatsiooni organ, mis pakub meediaga vastuollu sattunud lugejatele võimaluse leida kohtuväliseid lahendusi. Tegu on laiapõhjalise koguga, kuhu peale ajakirjanduse esindajate on kaasatud ka teisi isikuid. Kokku on Pressinõukogus üheksa liiget. Pressinõukogu arutab kaebusi, mis laekuvad lugejatelt trükiajakirjanduses ilmunud materjalide kohta. Võrreldes kohtuga on Pressinõukogu menetlus kiire ja tasuta. Pressinõukogu poole võib pöörduda iga füüsiline ja juriidiline isik, kellel on kaebusi tema kohta ajakirjanduses ilmunud materjalide suhtes.

133. Näitena võib tuua Pressinõukogu lahendi, milles tauniti vene rahvuse alavääristavat kujutamist pressis. 2002. aastal esitasid Riigikogu liikmed Pressinõukogule kaebuse Eesti Päevalehes ilmunud reklaami “Ei loe Päevalehte? Järelikult tibra” kohta. Kaebajate sõnul on väljend “tibra” juurdunud eestlaste kõnepruugis kui vene rahvust halvustav ja solvav väljend ning nad peavad seda rahvuslikku vaenu õhutavaks reklaamiks. Avalikkuse ees avaldasid asjaosalised, et “tibra” all peetakse eeskätt silmas koloniste ja küüditajaid. Pressinõukogu mõõnas oma seisukohas, et väljend “tibra” on tõesti käibiv eeskätt *homo soveticuse* (nõukogude inimese) tähenduses, kelle käitumist iseloomustavad harimatus, kultuuritus, imperialistlik maailmavaade. Konkreetsetes reklaamis oli aga lisatud tekst “Ole õige eestlane ja loe kindlasti!”, millega luuakse vastandus rahvuse tasandil. Sellises kontekstis tähendab “tibra” tõesti eestlase vastandit, mis saab konkreetsel juhul olla eeskätt venelane (või laiemalt idaslaavlane). Avalik kommunikatsioon, sh reklaam ei tohi aga kedagi solvata. Ajakirjanduseetika koodeksis on rõhutatud, et rahvust, rassi ega religiooni ei sobi põhjuseta rõhutada, ammugi siis alavääristada. Seetõttu leidis Pressinõukogu, et nimetatud reklaam on vastuolus hea tavaga.

(ix) õigus rahulike koosolekute ja assotsiatsioonide vabadusele:

134. Avalikke kogunemisi reguleeritakse Eestis avaliku koosoleku seadusega, mille ülesanne on tagada inimeste õigus rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada kooskõlas inimeste põhiõiguste, vabaduste ja kohustustega ning demokraatliku õigusriigi põhimõtetega. Samuti kehtestatakse seadusega avalike koosolekute korraldamise ja läbiviimise piirangud, mis on vajalikud riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liiklusohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks ning nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.

135. Avaliku koosoleku seadusega keelustatakse koosolek, mis õhutab rahvuslikku, rassilist, usulist või poliitilist vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist ühiskonnas. Keelatud avaliku koosoleku korraldamise või sellisel koosolekul osalemise üleskutse eest nähakse karistusseadustikus ette rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus (paragrahv 265).

136. Näitena võib siinkohal tuua Riigikohtu 29. mai 2000 otsuse, millega tühistati alama astme kohtute otsused, millega Juri Mišin jt kohtualused mõisteti kriminaalkoodeksi § 76 lõike 1 järgi süüdi ebaseaduslike avalike koosolekute korraldamises. Alama astme kohtud karistasid

kohtualuseid rahatrahviga. Kohtualuseid süüdistati selles, et nad korraldasid viis ebaseaduslikku koosolekut, omamata nende korraldamiseks kohaliku omavalitsuse asutuse luba.

137. Riigikohtu kriminaalkolleegium asus seisukohale, et kõnealusel juhul rikkusid avaliku koosoleku seadust nii linnavalitsuse ametnikud kui ka kohtualused. Esmane ja olulisem rikkumine leidis aset linnaametnike poolt, kes viivitasid koosoleku korralduse taotlusele vastamisega. Kohus leidis, et tegemist ei olnud seaduse järgi keelatud koosolekutega ning et need olid rahumeelsed ja toimusid seadusega lubatud kohas. Koosolekute ebaseaduslikkus seisnes vaid nende registreerimata jätmises. Riigikohus asus seisukohale, et kuigi kohtualuste käitumises esines formaalseid kuriteo tunnused, oli kriminaalkaristuse rakendamine ebaseaduslik ja demokraatlikus ühiskonnas mittevajalik.

(e) õigused majandus-, sotsiaal- ja kultuurivaldkonnas, sealhulgas

(i) õigus tööle ja töö vabale valikule, õiglasele ja soodsatele töötingimustele jne.

138. Õigus tööle on tagatud põhiseadusega, milles sätestatakse, et Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Kui seaduses ei sätestata teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul. Diskrimineerimise keeld tööga seotud valdkondades on põhjalikumalt reguleeritud töölepinguseaduses, tööturuteenuse seaduses, palgaseaduses ja teistes õigusaktides. Nimetatud seadustest on antud ülevaade Eesti eelmises aruandes.

139. Tööjõu-uuringu andmetel oli Eestis 2003. aastal 15-74-aastastest 594 300 töötajat, 66 200 töötut ning 387 400 tööturul mitteaktiivset isikut. Töötuse määr on kogu Eestis suhteliselt suur, ulatudes 2004. aasta mais 10% tööealisest elanikkonnast. Pikaajaliste töötute osakaal on pidevalt kasvanud. Töötus on keskmisest kõrgem noorte, puuetega inimeste ja mitte-eestlaste seas.

140. Tööpuudust iseloomustavad suured regionaalsed erinevused. Maakonniti erineb tööpuudus rohkem kui kolm korda. Töötuse määr varieerub 5%-st Rapla maakonnas 18,2%-ni Ida-Viru maakonnas. Lisaks Kirde-Eestile on töötus olnud Eesti keskmisest kõrgem ka Kagu-Eesti maakondades.

141. Väga kõrge (16,8%) on töötus mitte-eestlaste hulgas, kes ei oska eesti keelt. Riigikeele mitteoskamine on sageli takistuseks, et otsida töökohta kodupiirkonnast kaugemalt. Nii elab suur osa mitte-eestlastest töötutest Ida-Virumaal, kus tööpuudus on siirdeperioodi algusest saadik olnud üks kõrgemaid. Töötuse kõrge tase Kirde-Eestis on tingitud Eesti majanduse ja tööturu ümberkorraldamisest üleminekuperioodil, mille tulemusena riiklikud ettevõtted suleti või reorganiseeriti.

142. Tööturupoliitika väljatöötajaks Eestis on Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeerium on astunud samme, et tööturuteenuste osutamisel pöörataks eriti suurt tähelepanu nendele piirkondadele, kus töötuse määr on suurem.

143. Selleks, et suunata riigi vahendeid ettevõtlus-, sotsiaal- ja haridusala meetmete kompleksse rakendamise kaudu tööpuuduse vähendamiseks Ida-Virumaal, koostati Ida-Virumaa riiklik

tööhõiveprogramm, mille Vabariigi Valitsus kinnitas 10. aprillil 2001. Tööhõiveprogramm koostati Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juhtimisel koostöös Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

144. Majandusministeeriumi meetmete rakendajaks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse Ida-Virumaa Agentuur. Vastavalt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja sihtasutuse vahel sõlmitud lepingule kasutatakse 25% ettevõtluse arendamise vahenditest Ida-Virumaal. Lisanduvad PHARE investeeringud, regionaalprogrammid jm. Investeeringute kaasamiseks võimaldatakse piirkonda investeerivatele firmadele täiendavaid soodustusi infrastruktuuri rajamise ja töötajate koolituse kaudu. Peale investoritele soodustuste tegemise toetatakse programmijärgselt kohalikku väikeettevõtlust, ajakohastatakse kutseharidussüsteemi, luuakse noorte kutsenõustamissüsteeme ja tegeldakse töötute täiend- ja ümberõppega.

145. Tööturupoliitika peamiseks elluvijaks Eestis on Tööturuamet, kellele allub 16 piirkondlikku tööhõiveametit. Tööhõiveametid osutavad tööturuteenuseid, registreerivad töötuid ja maksavad neile riiklikku abiraha. Riikliku tööhõivesüsteemi tulemuslikumaks muutmiseks on viimastel aastatel astunud mitmeid samme – tööhõiveametitesse on võetud uusi konsultante, välja on arendatud kutsenõustamisteenus. 2002. aasta lõpus võeti kasutusele uus tööturu infosüsteem, 2003. aasta lõpus rakendati selveinfosüsteem. Siiski on Eestis registreeritud töötajate arv tööhõiveameti töötaja kohta kuus keskmiselt suhteliselt kõrge (228) ning ka kutsenõustamist ei olda suutelised pakkuma kõikidele töötajatele, kes seda vajaksid.

146. Inimeste tööhõive suurendamiseks rakendatakse riigi tööturuasutustes aktiivseid meetmeid – tööturukoolitus, tööturutoetused töötule ettevõtluse alustamiseks ning tööandjale väiksema konkurentsivõimega töötute töölerakendamiseks. Aktiivsetes tööturumeetmetes osales 2001. aastal ainult 14,1% registreeritud töötajatest. Euroopa Liidu tööhõive põhisuundade kohaselt on eesmärgiks vähemalt 20% töötute osalemine aktiivsetes meetmetes. 2000. aastal oli keskmine tööturukoolituse kestus 24,7 päeva, ümberõppe keskmine kestus 41,5 päeva. Täiskasvanute koolituse uuringu järgi leidis 2001. aastal 63% koolituse läbinutest endale töökoha.

147. Samuti on riikliku “Integratsiooniprogrammi tegevuskavades 2004–2007” üheks eesmärgiks parandada muukeelsete töötute ja töötajate erialase eesti keele oskust kombineerituna riigikeele valdamisega, mis võimaldab neil edukalt integreeruda tööturule. Selle täitmiseks oli 2004. aastaks planeeritud 3,4 miljonit krooni. Järgnevateks aastateks on kavas seda summat suurendada 10 miljoni kroonini.

148. Komitee oli oma lõppmärkustes mures keeleseaduse nõuete mõju pärast seoses töötamisega, eriti erasektoris, ning leidis, et need nõuded võivad viia vähemuste diskrimineerimiseni. Antud küsimuses soovime selgitada, et 1.juulil 2000 jõustus keeleseaduse muudatus, millega piirati keeleseaduse reguleerimisala selgesõnaliselt avalike huvidega. See tähendab, et väljaspool avalikku sfääri (riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused, kohtud, kaitsejõud) reguleeritakse eesti keele kasutamist ainult juhul, kui see on õigustatud avalikes huvides.

149. Avalikeks huvideks loetakse keeleseaduse mõttes ühiskonna turvalisust, avalikku korda, avalikku haldust, rahvatervist, tervisekaitset, tarbijakaitset ja tööohutust. Samuti sätestatakse keeleseaduses, et eraettevõtluses töötavale isikule kehtestatakse eesti keele oskuse ja kasutamise

nõue peab olema põhjendatud ning proportsionaalne ega tohi moonutada piiratavate õiguste olemust. Seega ei kuulu keeleseaduse reguleerimisalasse isikute keelekasutus eraelus ning eraettevõtjaile ja eraettevõtluses töötavatele isikutele võib keeleoskuse nõudeid kehtestada üksnes rangelt piiratud avalikes huvides.

150. Komitee soovis oma lõppmärkustes ka informatsiooni naiste olukorra kohta tööturul.

151. Naiste olukord tööturul on meeste omast endiselt raskem. Naised moodustavad ligikaudu kaks kolmandikku kõigist osalise tööajaga töötajatest. Naiste ja meeste vahel eksisteerib märgatav horisontaalne ja vertikaalne tööalane segregatsioon ning naiste keskmine palk on ligikaudu veerandi võrra väiksem kui meeste palk.

152. Palgaseadusega kehtestatakse võrdne tasu ja keelatakse palga maksmisel sooline diskrimineerimine. Suhteliselt kõrge tööpuuduse tase on aga sundinud naisi otsima tööd mitteametlikus sektoris, kus nende töötasu on väike ja kus puuduvad sotsiaalsed garantiid. Olukorra lahendamiseks on võetud tarvitusele hulk abinõusid, sealhulgas Tööinspeksiooni ja teiste asutuste ühiskontroll ning järelevalvevisiidid ettevõtetes. Samuti on tööhõive tegevuskavad aastateks 2001-2003 koostatud selleks, et integreerida sooline võrdõiguslikkus töö- ja kutsevaldkondadesse, toetada töökohtade loomist ja võrdseid võimalusi ning kindlustada naiste ja meeste jaoks võrdsed võimalused.

153. Ka valitsuse üks prioriteetseid tegutsemisühtlusi selles valdkonnas on sellise poliitika arendamine, mis pakub naistele ja meestele võrdseid võimalusi. Soolise võrdõiguslikkuse seaduses kehtestatakse diskrimineerimise keeld ning kohustatakse riigiasutusi, kohalikke omavalitsusi ja tööandjaid sihipäraselt edendama naiste ja meeste võrdõiguslikkust. Seadus on õiguslikuks aluseks riigipoolsele järjekindlale soolist ebavõrdsust vähendavale ja võrdõiguslikkust edendavale tegevusele.

154. Riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnike, aga ka laiema üldsuse teadlikkuse tõstmiseks soolise võrdõiguslikkuse vallas on korraldatud erinevaid koolitusi ning seminare. Samuti on avaldatud neli erinevat käsiraamatut: "Naistöötajate õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse ABC", "Vanemad naised ja tööhõive", mis on mõeldud vanuselise diskrimineerimise vähendamise ja vanemate naiste tööturul osalemise õppevahendiks, "Erinevad aga võrdsed", mis tutvustab soolise võrdõiguslikkuse põhivaldkondi ja –mõisteid ning "Naisettevõtlus kui töökohtade loomise võimalus, naisorganisatsioonide ja kohaliku omavalitsuse koostöö naisettevõtluse edendamisel".

155. Komitee soovis küll saada informatsiooni erinevate etniliste gruppide palgataseme kohta, kuid kuna Eestis ei koguta sellist teavet rahvuste kaupa, siis ei ole võimalik komiteele seda edastada. Andmed isiku rahvuse kohta on delikaatsed ning seega tõusetub küsimus sellise info kogumise kooskõla kohta seadusega. Andmeid töötasu suuruse kohta kogutakse üksnes tegevusalade lõikes.

(ii) õigus luua ametiühinguid ja neisse astuda:

156. Ametiühingute loomist ning nende tegevust reguleeritakse Eestis ametiühingute seadusega. Isikutel on õigus vabalt ilma eelneva loata asutada ametiühinguid, nendega ühineda või mitte ühineda. Ametiühingut asutada ning nendega ühineda on keelatud ainult kaitsejõudude tegevteenistuses olevatel kaitseväelastel. Töötajate huvide esindamiseks võivad ametiühingud moodustada liite ning ühineda töötajate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Ametiühingutest on juttu ka Eesti eelmises aruandes artikli 5 juures.

157. Näitena ametiühingute tegevusest ning nende rollist ühiskonnas võib tuua oktoobris 2004 toimunud Eesti vedurimeeste ametiühingu streigi. 10 kuud kestnud edutud läbirääkimised vedurimeeste ametiühingu ja Eesti Raudtee vahel viisid oktoobris 2004 vedurimeeste streigini. Streikivate vedurimeeste õiglase palga- ja töötingimusi parandava kollektiivlepingu toetuseks otsustasid 23 ametiühinguorganisatsiooni toetada streiki kirjaliku pöördumise ning avalike aktsioonidega. Eesti Ametiühingute Keskliit pöördus Eesti Tööandjate Keskliidu poole ettepanekuga moodustada lepituskomisjon töötüli lahendamiseks, kuna vedurimehed ja Eesti Raudtee ei saavutanud omavahel kokkulepet. Läbirääkimiste tulemusena saavutati poolte vahel lõpuks kokkulepe, mille tulemusena tõusid vedurimeeste tunnipalgad 9-15% sõltuvalt töö iseloomust.

(iii) õigus eluasemele:

158. Antud vallas peale eelmise aruande esitamist olulisi muudatusi ei ole ja viitame siinkohal Eesti eelmise aruande artikli 5 vastava alapunkti all toodud informatsioonile.

(iv) õigus tervishoiule ja arstiabile, sotsiaalkindlustusele ja sotsiaalsele teenindamisele:

159. Ravikindlustusest ja sotsiaalhoolekandest on põhjalikult juttu Eesti eelmises aruandes. Ravikindlustuse ja sotsiaalhoolekande vallas olulisi muudatusi peale eelmise aruande esitamist ei ole toimunud.

160. Sotsiaalkindlustushüvitiste maksmine ei sõltu isiku rassilisest kuuluvusest ega ka rahvusest. Pensioniregistrisse ei kanta hüvitise saajaid rassi või rahvuse alusel.

161. 2002. aastal käivitus sundkindlustusena töötuskindlustus, mida reguleeritakse töötuskindlustuse seadusega. 2002. aastal alustati töötuskindlustusmakse kogumist, mis on seaduse kohaselt kuni 2% töötasult ja muudelt tasudelt. Hüvitiste väljamaksmist alustati 2003. aastal. Töötuskindlustuse seaduse alusel makstakse kolme liiki hüvitisi, nagu töötuskindlustushüvitis, kollektiivse koondamise hüvitis ja tööandja maksejõuetuse hüvitis.

162. Riiklikke peretoetusi makstakse Eesti alalisele elanikule või Eestis elavale välismaalasele, kellel on tähtajaline elamisluba. Riiklikud peretoetused on lapsetoetus, ülalpidamistoetus, kolme- ja enamalapselise pere ning kolmikuid kasvatava pere toetus, lapse koolitoetus, üksikvanema lapse toetus jms.

163. 1. jaanuaril 2004. aastal jõustus vanemahüvitise seadus. Vanemahüvitise seaduse eesmärgiks on kompenseerida vanemale lapse sünni ja hooldamise tõttu saamata jäänud töötasu

ühe aasta jooksul. Mittetöötanud vanematele makstakse hüvitist määras, milleks 2004. aastal oli 2200 krooni kuus. Vanemahüvitist makstakse koos rasedus- ja sünnituspuhkusega 365 päeva. Üldjuhul saab esimesed kuus kuud hüvitist ainult ema ja hiljem võivad vanemad kasutada vanemahüvitist kordamööda. Vanemahüvitist makstakse Eesti alalisele elanikule ja tähtajalise elamisloa alusel elavale välismaalasele.

v) õigus haridusele:

164. Õigust omandada haridust reguleeritakse Eesti Vabariigi haridusseaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, erakooliseaduse, kutseõppeasutuse seaduse, rakenduskõrgkooli seaduse ning ülikooli seadusega.

165. Kõigile Eestis elavatele isikutele on tagatud õigus ja kohustus omandada kohustuslik haridustase. Võrdsed õigused on omandada kesk-, kutse- ja kõrgharidus, samuti osaleda huvihariduses. Haridusseaduse kohaselt on õppimine kooliealistele lastele kohustuslik. Koolikohustuse alla kuuluvad ka Eestis elavate välisriikide kodanike ja kodakondsuseta isikute lapsed.

166. Praegu on Eestis võimalus omandada põhi-, gümnaasiumi- ning kutseharidust eesti, vene ja inglise (erakoolides) keeles. 2002/2003. õppeaastal töötas Eestis kokku 636 üldhariduslikku päevase õppevormiga kooli, millest lasteaed-algkooli oli 65, algkooli 52, põhikooli 279, keskkooli ja gümnaasiume 240. Neist koolidest 525 olid eesti õppekeelega, 89 vene õppekeelega, 21 eesti-vene õppekeelega ja 1 eesti-soome õppekeelega koolid. Nendest munitsipaalkooli oli 572, riigi omandis 32 ja erakooli samuti 32. Erivajadustega laste kooli on 45.

167. Teadaolevalt ei ole Eesti koolides esinenud diskrimineerimisjuhtumeid rahvusest ja keelest lähtuvalt.

168. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt võib Eesti põhikoolis olla õppekeeleks mis tahes keel. Vastava otsuse teeb kooli hoolekogu ettepanekul munitsipaalkoolide puhul kohaliku omavalitsuse volikogu ja riigikoolide puhul haridus- ja teadusminister. See tähendab, et ka koolis õppivate laste vanematel on õigus kooli hoolekogu kaudu osaleda otsustuses, mis keel on põhikoolis õppekeeleks. Võimalik on avada ka kooli üldisest õppekeelest erineva õppekeelega klasse.

169. Mis puudutab kõrgharidust, siis on Haridus- ja Teadusministeerium välja töötanud korra, mille kohaselt võivad vene õppekeelega gümnaasiumide õpilased, kes on astunud kõrgemasse õppeasutusse, pikendada oma nominaalset õppeaega ühe aasta võrra. See võimaldab noortel inimestel, kes keskkoolis ei omandanud eesti keele oskust, käia esimese ülikooliaasta jooksul eesti keele intensiivkursustel, et jätkata seejärel õpinguid eestikeelses grupis. Isegi siis võivad nad kokkuleppel õppejõuga teha eksameid ja kirjalikke töid vene keeles.

170. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega nähakse ette, et hiljemalt 2007/2008. õppeaastal alustatakse muukeelsetes riigi- ja munitsipaalgümnaasiumides üleminekut eesti õppekeelele. See tähendab, et eestikeelne õpe moodustab vähemalt 60% õppekava mahust.

171. Inimõiguste Teabekeskus on avaldanud kriitikat selle kohta, et eelnimetatud reform 2007/2008. õppeaastal muukeelsetes riigi- ja munitsipaalgümnaasiumis üleminekuks eesti õppekeelele, võib viia vähemvõimekate venekeelsete noorte enneaegse koolist lahkumise sagenemisele. Ka valitsus on seisukohal, et ülemineku aluseks peab olema hästi läbikaalutud arengukava, mis muu hulgas sisaldaks asjakohaseid meetmeid. Muukeelse põhikooli õppekava ja koolikorraldus peab tagama kõigile põhikooli lõpetajatele eesti keele oskuse tasemel, et võimaldada jätkata õpinguid eesti keeles.

172. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja õpilasi juba põhikooli jooksul ette valmistada. Ka uuringud on näidanud, et üha enam vene keelt kõnelevaid vanemaid otsib võimalust aidata oma lastel võrdselt toime tulla mõlemas keeles. Läbi viidud küsitlustest on selgunud, et lapsevanemad eelistavad õppekava, mis on osaliselt eesti- ja osaliselt venekeelne. Seetõttu on väga oluliseks muutunud keelekümblusprogrammi arendamine. Varase keelekümbluse programmi senise edu tõttu käivitati alates 2003. aastast ka hilise keelekümbluse programm.

173. 2000/2001. õppeaastal rakendati keelekümblust neljas vene õppekeelega koolis Kohtla-Järvel, Narvas ja Tallinnas. Nii 2001/2002. kui 2002/2003. õppeaastal rakendati keelekümblust seitsmes vene õppekeelega koolis Kohtla-Järvel, Maardus, Narvas, Tallinnas ja Valgas. 2003. aastast on seitsmes vene õppekeelega koolis rakendatud varast keelekümblust, neljas koolis hilist keelekümblust. 2004. aasta sügisel laienes hiline keelekümblus veel 15 kooli. 64 vene õppekeelega koolis 89-st õpetati osa aineid eesti keeles. Sellises tegevuses on koolid lähtunud vanemate soovist, aga ka riiklikus integratsiooniprogrammis sätestatud eesmärkidest ja nende saavutamiseks tegevuskavades pakutud võimalustest.

174. Riikliku integratsiooniprogrammi alamprogrammi "Haridus" raames toetatakse igal aastal ka erinevaid õppetööväliseid keeleõppemalle, mille hulgas üheks populaarsemaks on eesti keele laagri- ja pereõpe. Ühest küljest on need lastele tõhusaks keeleõppevõimaluseks, teisalt on tähtis, et erinevatest rahvustest lapsed saavad omavahel kontakte luua ning üksteise kommete ja kultuuriga tutvuda. Aastal 2002 toetati ühtekokku 60 laagri- ja pereõppe projekti, milles osales 2900 last.

Inimõigustealane õpetus

175. Riiklikus õppekavas nähakse ette, et ühiskonnaõpetuse kaudu aidatakse õpilasel kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks ja sotsiaalselt pädevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse üheks eesmärgiks on demokraatlike tõekspidamiste kujundamine, nagu õiglus, võrdsus, vastutustunne, vabadus, mitmekesisus ja tolerantsus.

176. Diskrimineerimise teemat käsitletakse üldhariduskoolide ühiskonnaõpetuse ja inimeseõpetuse ainetes. Neid teemasid sisaldavad ka asjakohased õppematerjalid. Tolerantsust ja sallivust käsitlevad täiendavad õppematerjalid on loodud virtuaalses õpikeskkonnas MIKSIKE

(www.miksike.ee). Koolide tarbeks on vene ja eesti keeles koostatud ja trükitud Euroopa Liidu põhiõiguste harta ning nende kommentaarid.

177. Ühiskonnaõpetuse õpetajatele koostati 2003. aastal kogumik „Ühiskonnaõpetuse õpetamisest“, mis sisaldab ka põhikooli inimõiguste õpetamise valikkursust ja gümnaasiumi inimõiguste õppevara. Viimases antakse ülevaade inimõiguste mõistest, olemusest, subjektidest, arengust, tähtsamatest dokumentidest ja kaitsest.

178. Koostöös Mitte-Eestlaste Integratsiooni Sihtasutusega viis Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus 2004. aasta sügisel läbi projekti „Eesti Vabariigi põhiseaduse õpetamise tingimuste parandamine vene õppekeelela üldhariduskoolides ning üldkeskharidust andvates kutsekoolides“. Projekti eesmärk oli kaasa aidata vene õppekeelela üldhariduskoolides ning üldkeskharidust andvates kutsekoolides Eesti Vabariigi põhiseaduse õpetamisele läbi õpilastele suunatud põhiseadust selgitava abimaterjali ning õpetajatele korraldatavate õpetajakoolituste. Seeläbi sooviti parandada põhiseaduse õpetamise kvaliteeti koolides ja kasvatada õpilaste ühiskonnaalast teadlikkust. Projekti käigus anti välja spetsiaalselt üldhariduskoolidele mõeldud eesti- ja venekeelne trükis „Abiks Eesti Vabariigi põhiseaduse õpetamisel“ ning korraldati ühiskonnaõpetuse õpetajatele koolitused Tallinnas ja Narvas.

179. Inimõigustealase teadlikkuse tõstmiseks on välja antud erinevaid raamatuid. 2001. aastal avaldati käsiraamat „Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse“ ning inimõiguste ja humanitaarõiguse käsiraamat politsei- ja julgeolekujõududele „Teenida ja kaitsta“. 2003. aastal avaldati Avatud Eesti Fondi toetusel raamat Euroopa inimõiguste konventsiooni kommentaaridega, milles on kajastatud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat.

(vi) õigus võrdselt osaleda kultuurielus:

180. Õigus võrdselt osaleda kultuurielus on lähemalt kajastamist leidnud käesoleva aruande artikli 7 all.

f) õigus minna mis tahes üldkasutatavasse kohta või kasutada mis tahes üldkasutatavaid teenuseid, nagu näiteks transpordivahendeid, võõrastemaju, restorane, kohvikuid, teatreid ja parke.

181. Nimetatud õigustest on üksikasjalikult juttu Eesti eelmises aruandes ning olulisi muudatusi selles vallas pärast eelmise aruande esitamist ei ole.

Artikkel 6

182. Põhiseaduses sätestatakse, et igal on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, samuti on igal õigus nõuda talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud

moraalse ja materiaalse kahju hüvitamist. Õigust mõistab ainult kohus, mis on oma tegevuses sõltumatu ning mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.

183. Isikute õigusest pöörduda kohtusse ja muude pädevate institutsioonide poole ning kohtusüsteemist on põhjalikumalt juttu Eesti eelmise aruande artikli 6 all. Siinkohal toome ära olulisemad muudatused antud valdkonnas.

184. Kohtukorralduse ja kohtuteenistuse õiguslikud alused on sätestatud 19. juunil 2002 vastu võetud kohtute seaduses. Maa- ja linnakohus arutavad tsiviil-, kriminaal- ja väärteoasju. Praegu on Eestis 16 maa- ja linnakohust. Ringkonnakohtud vaatavad apellatsiooni korras läbi maa-, linna- ja halduskohtu lahendeid. Ringkonnakohtuid on kolm.

185. Halduskohtute reformi käigus moodustati 2000. aastal eraldi esimese astme halduskohtud, mille pädevusse kuulub avalik-õiguslike vaidluste lahendamine ja seadusega sätestatud juhtudel haldustoiminguks loa andmine. Halduskohtuid on Eestis neli.

186. 13. märtsil 2002 vastu võetud uue põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadusega reguleeritakse Riigikohtu kui põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu pädevust ning kohtusse pöördumise ja kohtumenetluse korda.

187. Valitsus on 2004. aastal välja töötanud kohtute tööpiirkondade ühendamise eelnõu, mille eesmärk on ühtlustada kohtute töökoormust, kiirendada probleemsetes kohtades kohtumenetlust ning parandada õigusemõistmise kvaliteeti.

188. Kohtute tööpiirkondade ühendamise kava kohaselt koondatakse senised linna- ja maakohtud nelja piirkonna alla – Põhja, Lõuna, Viru, Lääne. Kõik kohtud jäävad alles ning nad nimetatakse ümber kohtumajadeks. Selline lahendus järgib teiste õigusekaitseorganite reformi, mille käigus moodustati 2004. aastal neli tööpiirkonda. Muudatuste eesmärk on muuta kohtuteenus inimeste jaoks kiiremaks ja sujuvamaks, võimaldades kohtutel töökoormust sisemiselt ümber jagada. Kui koormus on erinev, saab kohtuasju anda selle kohtumaja kohtunikule, kes on kohtu enda kinnitatud tööjaotusplaani järgi vähem koormatud.

189. Muudatuste põhjuseks on praegune suur erinevus kohtute töökoormuses – sissetulevates asjades on see kuni kolmekordne, menetlusaegades kuni kaheksakordne. 2003. aastal oli 7% kriminaalasjadest menetluses üle 12 kuu. 2004. aasta esimesel poolaastal oli 8% tsiviilasjadest menetluses üle 18 kuu (sh Narva linnakohtus 26% üle 18 kuu) ning 35% haldusasjadest üle kahe kuu (sh Tallinnas 39%).

190. Muutuva õigusruumi kontekstis on oluline, et kohtunikel tekib tööpiirkondade ühendamise abil võimalus spetsialiseeruda (nt alaealiste kuritegevus, perevägivald, majanduskuriteod) ning see aitab ühtlustada ja parandada kohtulahendite kvaliteeti. Ebähtlast kvaliteeti näitab muu hulgas see, kui palju otsuseid ringkonnakohtus muudetakse. 2002. aastal ringkonnakohtute menetluses olnud kriminaalasjadest jäeti 68,1% ning tsiviilasjadest ainult 47,1% maa- ja linnakohtute otsustest või määrustest muutmata.

Õigus pöörduda teiste institutsioonide poole

191. Üheks institutsiooniks, kuhu isikud saavad pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral, on õiguskantsler. Õiguskantsler on õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalvaja ning isikute põhiseaduslike õiguste ja vabaduste tagamise kaitsja. Põhiseaduses on õiguskantsleri põhiülesandena ette nähtud järelevalve seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide (seadused, määrused) põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle. Õiguskantsler kontrollib, kas õigustloovad aktid piiravad põhiseadusevastaselt isikute õigusi ja vabadusi.

192. Õiguskantsleri poole saab pöörduda riigi- ja kohalike omavalitsusasutuste tegevuse, sh isikute põhiseaduslike õiguste ja vabaduste kontrollimiseks. Seega saab õiguskantsler kontrollida, kas seadus või määrus on kooskõlas põhiseadusega ja kas riigiasutus või ametnik on inimese põhiõigusi rikkunud.

193. Lisaks õiguserikkumistele menetleb õiguskantsler väärhaldusjuhtumeid, mis ei pruugi olla õigusevastased. Väärhalduse all mõistetakse hea halduspraktika ja heade tavade eiramist, töö tegemata jätmist, hooletust, põhjendamata viivitamist, lohakust, ebaviisakat käitumist, valeteabe andmist ja teisi analoogilisi asjaolusid.

194. Samuti saab õiguskantsler kontrollida, kas avalik-õiguslikud isikud ja avalik-õiguslikke ülesandeid täitvad eraõiguslikud isikud rikuvad kodanike põhiõigusi ja -vabadusi.

195. Alates 1. jaanuarist 2004 on õiguskantsleril pädevus lahendada eraõiguslike isikute vahel diskrimineerimise üle tekkinud vaidlusi põhiseaduse jt seaduste alusel. Igaühel on õigus pöörduda õiguskantsleri poole lepitusmenetluse läbiviimiseks.

196. Õiguskantsler ei kogu eraldi statistikat avalduste kohta, milles on osutatud võimalikule diskrimineerimisele. See küsimus võib tõusetuda nii normikontrolli, ombudsmani tegevuse raames kui ka lepitusmenetluse käigus ja koos väga erinevate asjaoludega. Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine on avalduses sageli üks lisaargumentidest ning seetõttu on selle kohta eraldi statistikat koguda keeruline. Otseselt rassilist diskrimineerimist käsitlevaid avaldusi on õiguskantslerile esitatud harva.

197. Lepitusmenetluse läbiviimiseks eraõiguslike isikute vahel on õiguskantslerile esitatud üks taotlus, milles kodakondsuse tingimus leiti olevat diskrimineeriv sotsiaalse seisundi tõttu. Kuna lepitusmenetlus on vabatahtlik ning vastustaja keeldus lepitusmenetluses osalemast, siis see katkestati ning sisulist seisukohta diskrimineerimise suhtes ei võetud.

198. Järgnevalt toome mõned näited avalduste kohta, milles on käsitletud rahvuslikku või rassilist diskrimineerimist. 2002. aastal pöördus õiguskantsleri poole kinnipeetav, kes leidis, et vangla direktori asetäitja on teda diskrimineerinud, kuna soovitas tal solvavaid väljendeid kasutades minna Venemaale karistust kandma. Avaldaja leidis, et sellega solvati nii teda kui ka vene rahvast üldiselt. Õiguskantsleri läbiviidud kontrolli käigus selgus, et avaldaja väited olid alusetud. Vangla direktori asetäitja selgituse kohaselt ütles ta kinnipeetavale, et kui viimane ei soovi karistust Eestis kanda, võib ta teha avalduse enda üleviimiseks Venemaale. Seejuures ei

olnud juttu vene rahvusest ega vene keelest. Antud väidet kinnitas ka vestluse juures viibinud tunnistaja. Sellest tulenevalt leidis õiguskantsler, et antud juhul ei leidnud kinnitust kinnipeetava väide, nagu oleks vangla direktori asetäitja tema suhtes ebaväärikalt või teda solvavalt või diskrimineerivalt käitunud.

199. 2004. aastal esitati õiguskantslerile avaldus, milles paluti järelevalvet teostada piirivalveametnike tegevuse üle. Avalduse esitanud isik leidis, et piirivalveametnikud diskrimineerivad teda nahavärvuse alusel, kuna teda on piiril korduvalt põhjalikult kontrollitud. Õiguskantsleri järelepärimise tulemusena selgus, et tõhustatud piirikontroll oli tingitud objektiivsetest põhjustest, sest isiku kohta oli andmeid varasema ebaseadusliku Eesti piiri ületamise ning selle katsete kohta. Samuti oli kahtlusi, et avaldaja on seotud inimsmuugeldamise ning narkokaubandusega seotud isikutega. Antud juhul leidis õiguskantsler, et isikut ei ole diskrimineeritud nahavärvuse alusel.

200. Õiguskantsler on võrdõiguslikkuse edendamisel pidanud oluliseks koostööd ka mittetulundussektoriga. Võrdõiguslikkuse teemal toimus 2004. aasta märtsis ümarlaud mittetulundussektori esindajatega, mille eesmärk oli arutada Eesti ühiskonnas avalduva ebavõrdse kohtlemise probleemide üle ning teiselt poolt tutvustada õiguskantsleri pädevust selles valdkonnas.

201. Samuti on lähitulevikus võimalik soolise diskrimineerimise korral pöörduda soolise võrdõiguslikkuse voliniku poole. Nimetatud institutsiooni loomine nähakse ette soolise võrdõiguslikkuse seadusega. Soolise võrdõiguslikkuse volinik on sõltumatu ja erapooletu asjatundja, kes võtab vastu isikute avaldusi, avaldab arvamust võimaliku diskrimineerimise kohta ning analüüsib seadusi võrdõiguslikkuse printsiibist lähtuvalt. Kuna soolise võrdõiguslikkuse seadus jõustus mais 2004 ning on alles suhteliselt lühikest aega kehtinud, ei ole volinikku ametisse veel nimetatud. Eeldatavasti luuakse soolise võrdõiguslikkuse voliniku institutsioon 2005. aasta alguses.

Ohvriabi

202. Eelmises Eesti aruandes käsitleti põhjalikult kuriteoohvritele hüvitiste maksmise süsteemi (paragrahvid 29-43). Eelmise aruande esitamise ajal reguleeriti seda valdkonda kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise seadusega. Lähtudes vajadusest parandada ohvriabi teenust, otsustas valitsus algatada uue seaduse, millega reguleeritakse ohvriabi teenuse korraldamist ning kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmist. Ohvriabi seadus jõustus 1. jaanuaril 2004. aastal, kuid ohvriabi teenust käsitlev osa jõustub 1. jaanuaril 2005. Võrreldes eelmise seadusega, on uues seaduses ohvriabi teenuste ja hüvitiste saajate ring senisest suurem.

203. Uue seaduse järgi on õigus ohvriabile kõigil isikutel, kes on langenud hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks. Abi saamise eelduseks ei ole seatud kuritegu. Laiendatud on ka hüvitist saavate subjektide ringi. Hüvitist saavad nüüd ka ettevaatamatuse tõttu toimepandud vägivallakuritegude ohvrid (varem sai hüvitist maksta vaid tahtlike kuritegude ohvritele).

204. Õigus saada hüvitist on Eesti kodanikul ja välismaalasel, kes elab Eestis alalise või tähtajalise elamisloa alusel. Lisaks saavad uue seaduse kohaselt hüvitist ka Euroopa Liidu kodanikud, sõltumata alalisest elukohast, vägivallakuritegude ohvritele hüvitiste maksmise Euroopa konventsiooniga ühinenud riigi kodanikud ning Eestis viibivad pagulased. Konventsiooniosalistele laienevad õigused siiski alles pärast Eesti ühinemist konventsiooniga.

205. Ohvriabi seadusega suurendati hukkunud ohvri ülalpeetavatele makstavaid hüvitisi. Oluline muudatus võrreldes eelmise seadusega on ka see, et lisaks füüsilise tervise taastamisega seotud kuludele hüvitatakse ka vaimse tervise taastamisega seotud kulud, nagu psühholoogiline nõustamine ja psühhoteraapia.

206. Seaduse alusel kuriteoohvritele makstavate hüvitiste suurus on aastate jooksul suurenenud. Kui 2001. aastal maksti hüvitisi kogusummas 48 100 krooni, siis 2002. ja 2003. aastal olid vastavad summad 273 500 ja 361 600 krooni. 2004. aasta kaheksa kuuga on hüvitisi makstud kogusummas 308 900 krooni.

207. Ohvriabi seaduse ohvriabi teenust käsitlev osa jõustub 1. jaanuaril 2005. Sellest kuupäevast alustab sotsiaalkindlustusametite juures tööd 35 asjakohase koolituse läbinud ohvriabitöötajat 16 Eesti piirkonnas. Ohvriabitöötajate ülesanne on pakkuda ohvrile emotsionaalset tuge ning informatsiooni edasise abi saamise võimaluste kohta, nagu näiteks psühholoogiline nõustamine, õigusabi jm. Samuti juhendab ohvriabitöötaja inimest, kuidas suhelda asutuste ja organisatsioonidega. Ohvrite paremaks abistamiseks hakkavad ohvriabitöötajad tegema koostööd oma piirkonna teiste asutuste ja isikutega – kohalik omavalitsus, politsei, päästeteenistus, koolid, tervishoiuasutused ning piirkonna vabatahtlikud kuriteoohvrite abistajad.

208. Ohvriabiteenistusele osutati suuremat tähelepanu konverentsil “Märka ja toeta”, mis toimus 2001. aasta septembris. Sellele on järgnenud mitmed koolitused ja erinevad seminarid. Neist märkimisväärsamad on olnud “Kuriteoohvrite ja riskilaste võrgustikuseminar”, “Projekti kirjutamise ja juhtimise seminar võrgustikutöös osalevatele inimestele omavalitsustes” jne.

209. Loodi ka ohvriabi veebilehekülj - www.ohvriabi.ee. Kuriteoohvrite Toetamise Ühing on välja töötanud ohvriabi infovoldiku, mida hakatakse levitama kõigis sotsiaalabi andvates institutsioonides ja politseis. Infovoldik on nii eesti- kui ka venekeelne.

Artikkel 7

210. Integratsiooniprogramm sisaldab alamprogrammi "Etniliste vähemuste haridus ja kultuur", mille eesmärgiks on luua ja kindlustada vähemusrühmadele võimalused saada haridust emakeeles ja säilitada oma kultuuri. Integratsiooniprogrammis on eraldi rõhutatud, et programmi sihtgruppideks on nii põlised rahvusvähemused kui ka alles 20. sajandi teisel poolel Eestisse sisserännanud etnilised vähemused. Integratsiooniprogrammi eesmärk ei ole rahvuste assimileerimine, vaid Eesti mitmekultuurilisuse teadvustamine ning igapäevaste võimaluste loomine säilitada ja arendada oma emakeelt ja kultuuri.

211. Eraldi ülesannetena on integratsiooniprogrammis välja toodud kohustus toetada rahvuskultuuriseltside ja pühapäevakoolide kaudu etniliste vähemuste keele ja kultuuri säilimist, soodustada rahvuskultuuriseltside koostööd, sealhulgas erasektori toetuse ja välisrahastajate leidmiseks seltsidele, korrastada teabelevi ning toetada rahvuskeelsete põhikoolide tegevust.

212. Integratsiooniprogrammi edukas elluviimine on vähemuste keele ja kultuuri säilimise ja arenemise seisukohalt äärmiselt oluline. Vähemuste võimalused viljeleda emakeelset haridust ja kultuuri olenevad paljuski ühiskonna üldistest hoiakutest rahvussuhete ning mitmekultuurilisuse suhtes. Esimeste aastate tegevuse tulemusel võib väita, et Eesti elanikkonna suhtumine mitmekultuurilisse ühiskonda on muutunud positiivsemaks. Integratsiooniprogrammi rakendamise 2001. aasta ja 2002. aasta aruande (<http://www.meis.ee>) alajaotuses “Etniliste vähemuste haridus ja kultuur” on antud ülevaade muutunud hoiakutest ja suhtumistest ühiskonnas.

213. 2001. aasta aruandes on välja toodud, et inimeste hoiakud integratiivse rahvussuhte vormi suhtes on muutunud positiivsemaks. Ligi pool eestlastest pooldab rahvusriigi mudeli kõrval mitmerahvuselise Eesti mudelit, mitte-eestlaste puhul on selline hoiak valdav. Integratsiooni monitooringu põhjal on alust eeldada, et eestlased hakkavad mitmekultuurilise ühiskonna ideed omaks võtma. 84% eestlastest leiab, et isegi väga erinevad rahvused võivad samas riigis koos elades väga hästi läbi saada ja koostööd teha. 70% leiab, et erinevad keeled ja kultuurid teevad ühiskonda huvitavamaks. Aruandes leitakse, et positiivse arengu jätkumiseks tuleb Eesti ühiskonna mitmekultuurilisuse tunnustamisele siiski senisest enam tähelepanu pöörata.

214. Integratsiooniprogrammi rakendamise aruande kohaselt on inimeste hoiakud eestikeelsetes koolides vene keele, kirjanduse ja kultuuri ning teiste rahvusvähemuste kultuuri ja tavade õpetamise suhtes üldiselt positiivsed. “Integratsiooni monitooringu 2002” andmetel nõustub 87% vastajaist, et vene keelt tuleb õpetada jätkuvalt, 72% on samal arvamusel vene kirjanduse ja kultuuri suhtes. Teiste Eestis elavate rahvusvähemuste kultuuri ja tavade tuleks õpetada 53% eestlaste arvates. Mitte-eestlastest vastanuist pooldab vene keele jätkuvat õpetamist 96%, vene kirjanduse ja kultuuri õpetamist 91% ning teiste rahvusvähemuste kultuuri ja tavade õpetamist 70%.

215. Üheks eelduseks säilitada vähemuste kultuuri Eestis, on tõsiste konfliktide puudumine rahvuslikul pinnal. Kui 1990ndate alguses hindas nii enamik eestlasi kui ka mitte-eestlasi rahvussuhteid Eestis teravaks, siis praeguseks on konfliktisus väga väike. “Integratsiooni monitooringu 2002” andmetel on viimastel aastatel konflikte isiklikult kogunud üksnes mõni protsent elanikkonnast.

216. Integratsiooniprogrammi edasiseks elluviimiseks kiitis Vabariigi Valitsus 6. mail 2004 heaks “Integratsiooniprogrammi alamprogrammide tegevuskavad aastateks 2004–2007”. Neis on muu hulgas ette nähtud rahvusvähemuste kultuuriseltsidele riigieelarvest eraldatava rahasumma järk-järguline suurendamine, et luua võimalused rahvusvähemuste katusorganisatsioonide stabiilseks baasfinantseerimiseks. Teiseks eesmärgiks on luua tingimused rahvusvähemuste kultuuriomavalitsuste toetamiseks (baasfinantseerimiseks) riigieelarvest alates 2005. aastast.

217. Eestis elavatele rahvusvähemustele on tagatud võimalused säilitada oma keelt ja kultuurilist eripära, eeskätt emakeelse hariduse ja seltsielu kaudu. Samuti on loodud võimalused tutvustada rahvusvähemuste kultuurilist eripära Eesti ühiskonnas. Integratsiooni eesmärgiks on erinevate etniliste vähemuste kultuuride kohanemine Eestis. Edukas integratsioon eeldab seega kahte samaaegset protsessi: ühelt poolt etniliste gruppide keele ja kultuurilise eripära säilimist ja teiselt poolt nende gruppide koondumist Eesti ühiskonna tugeva ühisosa ümber.

218. Integratsiooniprogrammis on eraldi ülesandena välja toodud integratsiooniteematika mitmekülgsem kajastamine eesti- ja venekeelses meedias; eesti- ja venekeelse meedia ühisosa tekitamine ja laiendamine; venekeelse meedia interaktiivsuse suurendamine ning meedia institutsionaal-utilitaarse info kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine. Selle ülesande täitmiseks eraldati raha ajakirjanike koolitamiseks, eesti-, vene- ja kakskeelsete hooajaliste telesaadete tegemiseks ning raadiokanalite venekeelsete programmide ühiskonnaelu ja integratsiooniteemaliste saadete toetamiseks.

219. Integratsiooniprogrammi alamprogrammi “Ühiskonnapädevus” ülesanneteks on edendada ühiskonnas sallivust ja kultuuridevahelist dialoogi, täpsemalt teadvustada mitte-eestlaste potentsiaali ning kaasata neid otsustamisse ja arendusprogrammidesse. Samuti on alamprogrammi ülesanne teadvustada mitmekultuurilisust ja tutvustada rahvusvähemuste kultuuri.

220. 2002.–2003. aastal on alamprogrammi kaudu toetatud kahte ajakirjanduslikku projekti ning Eesti ajakirjanike seminari “Ajakirjanduseetika standardid eesti- ja venekeelses ajakirjanduses”. Viimase raames anti välja eesti- ja venekeelne trükis “Ajakirjanduskonflikti lahendamine”. Vene- ja kakskeelsete telesaadete konkursi kaudu toetati telesarju “Unetus”, “Parim rahvaintegraator”, “Loomakliinik”, “Kevad Narvas”, “Uudistaja”, “Subboteja+Press”, “See olen mina”, “Inter-Aktiiv” ja “Subjektiiv”. Raadiosaadete konkursi kaudu toetati eesti- ja venekeelsete raadiokanalite koostööprojektina loodud integratsiooniteemalisi saatesarju, mis olid eetris 2002/2003 hooajal: Raadio Ruut ja Raadio Kuma kakskeelne “Seriaal” ning Raadio Kuku ja Radio 100 FM kakskeelne “Päevavargad/Zevaki”. Toetati ka “Raadio 4” ukrainakeelseid saateid nii täiskasvanuile kui lastele ning valgevenekeelset saatesarja. Samuti toetati 2003/2004 hooajal juudi kogukonnale suunatud saateid.

221. Integratsiooniprogrammis esitatud ülesande – tihendada eestlaste ja mitte-eestlaste omavahelist suhtlemist, tekitada ja arendada kultuuridevahelist dialoogi – täitmiseks korraldati konkurss keeleõppe telesaadete ja videomaterjali loomiseks. Selle tulemusel toodeti 2003. aastal keeleõppe saatesari täiskasvanud iseseisvale kesktasemel õppijale. Lisaks koostati keeleõppe videokogumik koos metoodilise materjaliga. Samuti toetati kolmanda sektori tegevust kajastava perioodilise kakskeelse trükise “Ruupor” väljaandmist ning laagri- ja pereõppeprojektidest ülevaadet andva kakskeelse “Laagrilehe” ilmumist.

222. Integratsiooniprogrammi alamprogrammi “Haridus” raames toetatakse igal aastal ka erinevaid õppetööväliseid keeleõppemalle, mille hulgas üheks populaarsemaks on eesti keele laagri- ja pereõpe. Ühest küljest on need lastele tõhusaks keeleõppevõimaluseks, teisalt on tähtis, et erinevatest rahvustest lapsed saavad omavahel kontakte luua ning üksteise kommete ja kultuuriga tutvuda. See peaks oluliselt aitama kaasa erinevatest rahvustest laste

üksteisemõistmisele ja õpetama sallivust erinevate kommete, kultuuri ja keelega inimeste suhtes. Aastal 2002 toetati ühtekokku 60 laagri- ja pereõppe projekti, milles osales 2900 last, samasugune programm jätkus ka 2003. aastal.

223. Alamprogrammi “Etniliste vähemuste haridus ja kultuur” raames toetati Eesti mitmekultuurilisust tutvustavaid projekte ja rahvuskultuuriseltside projekte, näiteks “Estica” konkursi raames fotoprojekt „Peipsiäärne vanausuliste kultuur“, avatud konkursi raames “Rahvusvaheline piiriäärsete rajoonide eesti, vene ja isuri folkloor”, rahvuskultuuriseltside konkursi raames eesti valgevenelaste rahvuskultuuri festival “Belaruskaje padvorje”, Poola kultuuri päevad, Ukraina kultuuri rahvusvaheline festival “Trembita”, eesti ja baškiiri kirjanduse õhtu Tallinnas, Osseetia keele- ja kultuuripäevad Eestis jpt. Täielik ülevaade toetust saanud projektidest on kättesaadav Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse veebileheküljel.

224. “Integratsiooniprogrammi alamprogrammide tegevuskavades aastateks 2004–2007” on ühe eesmärgina ette nähtud, et sallivuskoolituse läbib 2000 eesti ja vene õppekeelega koolide õpilast ja 200 pedagoogi. Eraldi ülesandena on kavas arendada mitmekultuurilisi koole ja koolide keelelis-kultuurilist koostööd, et paraneks õpilaste keeleoskus ja kujuneks sallivus teiste kultuuride suhtes. Selleks on ette nähtud kaks tegevust: sallivust ja mitmekultuurilisust käsitlevate õpilasürituste korraldamine ja materjalide väljatöötamine ning pedagoogide (sh huvijuhtide) täienduskoolitus erinevate rahvuste eripära arvestamise kohta koolis.

225. Ringhäälinguseadus näeb ette avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide tegevuse arengukava koostamise. Arengukavaga seatakse avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide, s.o Eesti Televisiooni (ETV) ja Eesti Raadio (ER) tegevusele selged raamid.

226. ETV ja ER on avalik-õiguslikud juriidilised isikud, kellel on ringhäälinguseaduse kohaselt kohustus rahuldada elanikkonna kõigi rühmade, sealhulgas vähemuste infovajadust. Riigikogus 18. juunil 2002 heaks kiidetud ER ja ETV 2003.–2005. aasta arengukavas on tõdetud, et pideva alafinantseerituse tõttu ei ole ETV ja ER oma avalik-õiguslikke ülesandeid suutnud rahuldavalt täita. Nii näiteks ei ole suudetud rahuldada ühiskonna nõudlust teatud saadete järele, puudulik on olnud lastele ja vähemusgruppidele suunatud programm ning haridus- ja kultuuriprogramm. Nende vajakajäämistele kõrvaldamiseks jätkatakse arengukava kohaselt elanikkonna ja erinevate sihtrühmade vajaduste tundmaõppimist ning pööratakse enam tähelepanu väikesearvulistele vähemustele. Samuti on kavas arendada kakskeelseid interaktiivseid žanre.

227. Aastal 2003 oli ETV eetris 230 tundi mitte-eestlastele suunatud saateid (koos venekeelsete uudiste ning kordussaadetega). Sellest omatoodetud venekeelseid ja kakskeelseid saateid oli 197 tundi ning eestikeelseid saateid venekeelsete subtiitritega 23 tundi. Lisaks näidati 10 tundi Eesti sõltumatutelt tootjatelt hangitud mitte-eestlastele suunatud peamiselt keeleõppe saateid. Omatoodetud vene- ja kakskeelsete ning venekeelsete subtiitritega saadete osakaal kogu omatoodangust (3098 tundi) moodustas 7,1%. Välismaalt (Vene Föderatsioonist) ostetud venekeelseid informatiivseid saateid ja mängufilme oli 2003.aastal eetris 54 tundi.

228. Kokku oli venekeelseid, kakskeelseid ja venekeelsete subtiitritega eestikeelseid saateid ETV programmis 2003.aastal 284 tundi, mis moodustas programmi üldmahust (5863 tundi) 4,8%.